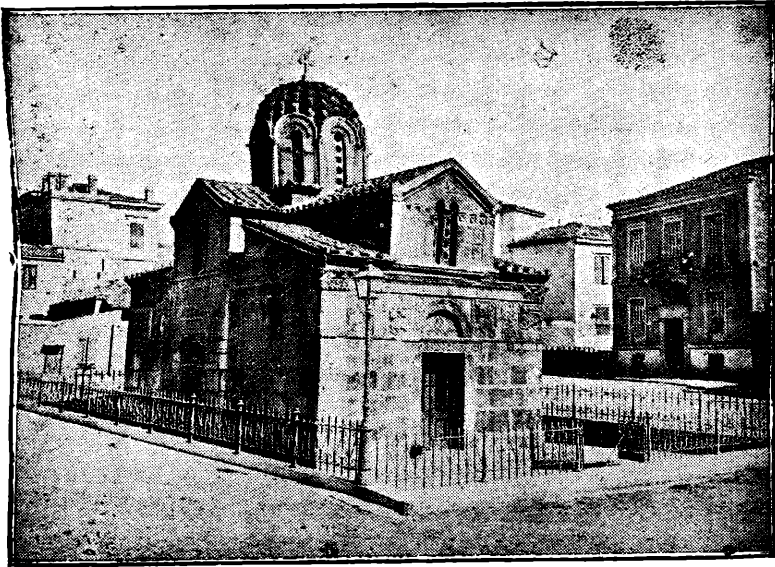

ΚΛΕΩΠΑ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ
ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΤΕΛΕΙΟΥ. ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

Πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ—ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

---

1. Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, οἱ ἔνδεκα μαθηταὶ τοῦ ἐπέστρεψαν ἐκ τοῦ Ὁρους τῶν Ἐλαιῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου εὐρίσκοντο καὶ ἄλλοι ὄπαδοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἐβραῖοι μεταξὺ τῶν μεγάλων ἑορτῶν εἶχον καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς *Πεντηκοστῆς*, τὴν ὁποίαν ἐώρταζον πενήτην ἡμέραν μετὰ τὸ Πάσχα εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς Γῆς καὶ διὰ τὸν θερισμόν. Κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν δὲ τοῦ ἔτους ἐκείνου, κατὰ τὸ ὅποιον συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος (33 μ. Χρ.), οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνηθροισμένοι εἰς τινα οἰκίαν, ἀφοῦ ἐξέλεξαν τὸν Ματθαῖον δωδέκατον Ἀπόστολον ἀντὶ τοῦ προδότου Ἰούδα, ἀνέμενον ὅλοι μαζὶ προσευχόμενοι καὶ παρακαλοῦντες. Ὅταν αἴφνης ἠκούσθη ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ ἤχος παρόμοιος μὲ ἤχον ἀνέμου σφοδροῦ καὶ βιαίου καὶ ὁ ὁποῖος ἐγέμισε τὴν οἰκίαν ὅπου προσηύχοντο. Συγχρόνως δὲ ἐφάνησαν καὶ πύριναι γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ἐκάθισαν ἐπὶ ἑνὸς ἐκάστου τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες πληρωθέντες Πνεύματος Ἁγίου ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν ξένας γλώσσας καὶ νὰ κηρύττουν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ.

Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Ἱεροσολύμων, ὅταν ἤκουσαν τὸν θόρυβον, ὅστις συνέβη, ἔτρεξαν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀπὸ τοῦ ὅποιον ἠκούσθη ἡ βοή, καὶ μετὰ μεγάλης ἐκπλήξεως παρετήρουν τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἀποβαλόντες τὴν δειλίαν τὴν ὁποίαν εἶχον μέχρι τοῦδε καὶ λαβόντες θάρρος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν διαφόρους ξένας γλώσσας καὶ ἐθαύμαζον.

Τότε ὁ ἀπόστολος Πέτρος λαβὼν ἀφορμὴν ἀνέπτυξε πρὸ τοῦ πλήθους θαυμάσιον λόγον, εἰπὼν ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποροῦν διὰ τὰ συμβαίνοντα, διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐφώτισε τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος.

Μετὰ ταῦτα ὁ Πέτρος μετὰ θάρρους ὠμίλησε περὶ τοῦ ἀδίκου θανάτου τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς θαυμασίας ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ ἐκήρυξε Θεὸν τὸν Ναζωραῖον Ἰησοῦν καὶ διεβεβαίωσεν ὅτι μόνον ὁ πιστεύων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν θέλει σωθῆ. Οἱ ὄραιοι καὶ μεγάλοι οὗτοι λό-

γοι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐπροξένησαν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀκροατὰς του, ὥστε τρεῖς χιλιάδες περίπου ἐκ τούτων βαπτισθέντες ἐγένοντο Χριστιανοὶ καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ θεμελιωθεῖσα πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐνισχύθη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διὰ τριῶν χιλιάδων ψυχῶν.

Ἔνεκα τούτου τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς, ἑορ-

*Ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Παναγίας, κατασκευάσμα
τοῦ 11 μ. Χ. αἰῶνος (Καπνικαρέα).*

τάζομεν ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, πενήκοντα ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα, καὶ θεωροῦμεν ὡς γενέθλιον ἡμέραν τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν δὲ ἐπομένην ἑορτάζομεν τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον κατέβη κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Ἀποστόλων.

Ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς : «*Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἀλλεῖς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγήνεύσας, Φιλάνθρωπε, δόξα σοι*».

Ἑρμηνεία τοῦ ἀπολυτικίου : Ἄς εἶσαι εὐλογητὸς, σὺ Χριστέ, Θεὲ ἡμῶν, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἔστειλες εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὸ ἅγιον Πνεῦμά σου, ἔκαμες αὐτοὺς πανσόφους, ἂν καὶ πρότερον ἦσαν ἀπλοῖ

άλιεις. Ἐποῦ δὲ ἐφωτισθησαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐκήρυξαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν θεῖαν διδασκαλίαν σου, καὶ τριουτοτρόπως δι' αὐτῶν (διὰ τοῦ κηρύγματός των καὶ τῶν θαυμάτων των) ἐσαγήνευσες, ἐνεθουσίασες, ὦ Χριστέ, ὅλον τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἐθαύμασε καὶ μὲ πολλὴν προθυμίαν ἐδέχθη τὴν διδασκαλίαν σου καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσώθη. Δόξα εἰς σέ, ὦ φιλόνηρωπε Χριστέ.

2. Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ Ἐκκλησία· ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν· ἐκλογή διακόνων· ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος· ὁ Φίλιππος.

Ἀποτέλεσμα τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἴδρυσις τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ πρώτη συσταθεῖσα Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἢ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἢ ὁποῖα ἠῦξανε τῇ βοήθειᾳ τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ καὶ λατρείας ἤκουον οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τὰ κηρύγματα τῶν Ἀποστόλων, προσηύχοντο δὲ καὶ ἐτέλειον μὲ μεγάλην τάξιν τὴν θεῖαν εὐχαριστίαν.

Πάντες οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν τόσον ἠγαπημένοι μεταξὺ των, ὥστε ὅλοι εἶχον τὰς αὐτὰς σκέψεις καὶ τὰ αὐτὰ συναισθήματα· πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐπώλουν τὰς οἰκίας ἢ τὰ κτήματά των καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον, τὰ ἔφερον εἰς τοὺς Ἀποστόλους μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μοιράσουν ταῦτα εἰς τοὺς πτωχοτέρους ἐκ τῶν Χριστιανῶν καὶ διὰ νὰ φροντίζουν νὰ προμηθεύουν τροφὴν εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀπόστολοι ἀποκλειστικὸν ἔργον αὐτῶν ἔχοντες τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς ἀρτισυστάτου Ἐκκλησίας συνεβούλευσαν τοὺς Χριστιανούς νὰ ἐκλέξουν ἑπτὰ ἄνδρας, τοὺς καλλιτέρους, εἰς τοὺς ὁποίους ν' ἀναθέτουν νὰ φροντίζουν διὰ τὴν διατροφὴν τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν (1)· καὶ τότε κατὰ πρότασιν ὡς εἶπομεν ἐξελέγησαν οἱ ἑπτὰ *διάκονοι*, μεταξὺ δὲ τῶν ἐκλεγέντων ἦτο καὶ ὁ Στέφανος, ἀνὴρ πλήρης πίστεως καὶ ἐνθέου ζήλου.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ διακόνων διακρίνεται κατὰ φώτισιν τοῦ Θεοῦ ὁ Στέφανος. Οἱ Ἑβραῖοι ἔβλεπον ἐν τούτοις μὲ πολὺν φόβον τὴν ταχεῖαν αὔξησιν τῶν Χριστιανῶν καὶ μετὰ μεγάλου φθόνου τὴν μεταξὺ των ἀγάπην. Ὁ Στέφανος ἐρχόμενος εἰς συζητήσεις μετὰ πολλῶν ἐπι-

---

(1) Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὡς εἶδομεν ἴδρυσαν διὰ κοινῆς εἰσφορᾶς τὰς τροπέας, ἀφ' ἐνός μὲν χάριν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἀφ' ἑτέρου δὲ χάριν τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν. Αἱ κοιναι δὲ αὐται τροπέαι ἐλέγοντο καὶ ἀγάπαι.

σῆμων Ἰουδαίων ἀπεστόμωνεν αὐτούς. Πολλοὶ δὲ ἐκ τούτων ἀπὸ φθόνου κινούμενοι κατήγγειλαν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου διβλασφημεῖ τὸν Θεὸν καὶ τὸν Μωϋσῆ. Ὁ Στέφανος ἀπολογούμενος ἤλεγχε τοὺς Ἰουδαίους δριμύτατα. Τοῦτο δὲ ἠρέθισεν αὐτούς, οἵτινες ἀφοῦ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως τὸν ἐλιθοβόλησαν (1). Ἐκτοτε ἤρχισαν ταχέως νὰ καταδιώκουν τοὺς χριστιανούς. Πρῶτον λοιπὸν θῆμα τοῦ διωγμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔπαιεν ὁ Στέφανος, ἐξ οὗ καὶ πρωτομάργυς καλεῖται. Τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐορτάζομεν εἰς τὸς 27 Δεκεμβρίου. εὐθὺς μετὰ τὰ Χριστούγεννα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου ἐγενικεύθη ὁ διωγμὸς ἐναντίον ὄλων τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα εὐρισκομένων Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἐκεῖθεν καὶ νὰ διασπαροῦν εἰς ἄλλας τῆς Παλαιστίνης πόλεις. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον διεσπάρησαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀνὰ τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ὅπου ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἴδρουν χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Μεταξὺ τῶν πολλῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἔφυγον ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἦτο καὶ ὁ διάκονος Φίλιππος, ὁ ὁποῖος μεταβὰς εἰς Σαμάρειαν καὶ διαφόρους ἄλλας πόλεις ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἐτέλει πολλὰ θαύματα. Ἡ μνήμη τοῦ διακόνου Φιλίππου τελεῖται τὴν 14ην Νοεμβρίου.

3. Ὁ Παῦλος, αἰ σπουδαί του· ὁ Παῦλος ἀπὸ σφειδρωτάτου διώκτου καθίσταται θερμότατος κῆρυξ τῆς νέας Θρησκείας· ὁ Παῦλος κηρύττει τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Συρίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κύπρῳ· ἴδρυσις Ἐκκλησιῶν.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλλην ἀπόστολος. Ἐγεννήθη ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας (2) ἐκ γονέων εὐγενῶν, πλουσιῶν, ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων. Ἐτιχεν ἐκτάκτου μορφώσεως, ἦτο ἀνὴρ εὐγλωττος καὶ ἐγνώριζε καλῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Διὰ τὴν πολυμαθειάν του κατέστη πολὺ ἐνωρὶς ἱκανὸς νὰ κατέχη σπουδαίαν θέσιν καὶ ἔτοιμος νὰ ἀνέλθῃ εἰς μεγάλα ἀξιώματα. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ, διδαχθεὶς παρ' αὐτοῦ τὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Κατ' ἀρχὰς ὁπότεν ἦτο νέος ὠνομάζετο Σαοῦλ καὶ κατεδίωκε

(1) Ὁ Στέφανος μιμητὴς γενόμενος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠύχθη εἰς τὸν Θεὸν λιθοβολούμενος νὰ συγχωρήσῃ τοὺς φονεῖς του, διότι δὲν ἤξευραν τί ἐπραττον.

(2) Ἡ πατρις τοῦ ἀποστόλου Παύλου Ταρσὸς ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν Ἀδάνων-Κιλικίας τῆς Μ. Ἀσίας· κεῖται παρὰ τὸν Κύδνον ποταμὸν καὶ ἔχει πληθυσμὸν 20.000 κατοίκους.

σφοδρότατα τὸν Χριστιανισμόν, ἔλαβε δὲ καὶ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν ἐναντίον τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου λιθοβολισμόν· πανταχοῦ δὲ μετὰ ἀγρίου φανατισμοῦ ἔσυρε τοὺς χριστιανούς εἰς τὰς φυλακάς.

Μετὰ τήσεως δὲ μανίας ὁ Σαοὺλ κατεδίωκε τοὺς χριστιανούς, ὥστε ἡμέραν τινὰ ἐλθὼν πρὸς τὸν ἀρχιερέα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἔλαβε τὴν ἀδειαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν αὐτοῦ ὅπως μεταβῆ εἰς τὴν πόλιν τῆς Συρίας Δαμασκὸν καὶ συλλάβῃ ὅλους τοὺς Χριστιανούς καὶ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Δαμασκὸν, φῶς ἕξ οὐρανοῦ ἐφώτισεν αὐτόν, τοῦτο δὲ ἐτάραξεν αὐτὸν τόσον πολὺ, ὥστε ἔπεσε κατὰ γῆς, ἤκουσε δὲ φωνήν, ἣ ὅποια ἔλεγεν εἰς αὐτόν : « Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί μὲ διώκεις ; »

Ἀμέσως δὲ ὁ Σαοὺλ ἔσπευσε νὰ ἐρωτήσῃ ποῖος εἶναι ὁ ὀμιλῶν πρὸς αὐτόν : « Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ἰησοῦς, τὸν ὅποιον σὺ διώκεις ». Γεμάτος ἀπὸ τρόμου ἐρωτᾷ πάλιν ὁ Σαοὺλ τί πρέπει νὰ κάμῃ· καὶ ὁ Κύριος εἶπε πρὸς αὐτόν νὰ εἰσέλθῃ εἰς Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖ θὰ μάθῃ τί πρέπει νὰ πράξῃ. Ὅλοι οἱ συνοδεύοντες τὸν Σαοὺλ κατετρόμαξαν, διότι ἐνῶ ἤκουον τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου δὲν ἔβλεπον κανένα.

Τότε ὁ Σαοὺλ ἐσηκώθη καὶ ἐνῶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἦσαν ἀνοικτοὶ δὲν ἔβλεπε, καὶ μόνον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συνοδευόντων αὐτόν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν τῆς Δαμασκοῦ. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὔτε ἔβλεπεν, οὔτε ἔρωγεν, οὔτε ἔπιε τίποτε. Ὅποταν δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ Ἀνανίας κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἦλθε πρὸς τὸν Σαοὺλ καὶ ἔθηκεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας του ἀμέσως ἤρχισε νὰ βλέπῃ. Τὴν ἐπομένην ἐδέχθη τὸ Χριστιανικὸν βάπτισμα ὑπὸ τοῦ Ἀνανίου τὸ 37 μ.Χ. ἔτος. Ἐκτοτε ὁ Σαοὺλ μετωνομάσθη Παῦλος καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὸ Εὐαγγέλιον, γενόμενος ἀπὸ σφοδρότατος διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ ἐνθερμος κήρυξ τῆς νέας Θρησκείας.

Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Δαμασκοῦ ἄμα ἔμαθον ὅτι ὁ Παῦλος ἐγένετο χριστιανὸς ἐσκέφθησαν ἀμέσως νὰ τὸν φονεύσουν. Ἐνεκα τούτου ἠναγκάσθησαν οἱ ἐκεῖ χριστιανοὶ νὰ τὸν φυγαδέυσουν νύκτα κατ' ἄλλους μὲν εἰς Ἀραβίαν, ὁπότε μετὰ τρία ἔτη ἐπανῆλθεν εἰς Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα, κατ' ἄλλους δὲ ἀπ' εὐθείας εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ ἐκεῖ οἱ Ἰουδαῖοι τὸν κατεδίωκον, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν καὶ νὰ μεταβῆ εἰς Καισάρειαν πόλιν τῆς Παλαιστίνης, ὁπόθεν μετ' ὀλίγον ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Ταρσόν. Ἐκ τῆς πόλεως Ταρσοῦ τὸν παρέλαβεν ὁ ἀποστολικὸς πατὴρ Βαρνάβας καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Συρίας Ἀντιόχειαν, ὅπου σχετισθεῖς ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Ἰακώβου ἤρχι-

σαν νὰ διδάσκουν τοὺς μαθητάς, οἱ ὅποιοι διὰ πρώτην φοράν ἐκεῖ ὠνομάσθησαν χριστιανοί.

Ὁ Παῦλος ἀφοῦ ἔμεινε ἐπὶ τινα χρόνον εἰς Ἀντιόχειαν κατόπιν ἐπεσκέφθη καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Συρίας, διαπεράσας δὲ κατόπιν εἰς τὴν νῆσον Κύπρον μετέβη καὶ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πολλὰς πόλεις αὐτῆς ὡς καὶ εἰς τὴν πόλιν Πάφον, ἔνθα ὁ ἀνθύπατος Σέργιος ἐγένετο χριστιανός. Μετέπειτα ἐπεσκέφθη πολλὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Σελεύκειαν, τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας, τὸ Ἰκόνιον κλπ. Πανταχοῦ δὲ ὅπου ἐκήρυττεν ἰδρυσεν Ἐκκλησίας μὲ ὄλην τὴν φοβερὰν ἀντίδρασιν, τὴν ὁποίαν εὗρισκεν ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων.

4. Ὁ Παῦλος ἰδρύει ἐν Φιλίπποις, Θεσσαλονίκη καὶ Βερροία Ἐκκλησίας.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ πορείαν καὶ ἐνῶ εὗρισκετο ἀκόμη εἰς Τρωάδα, κατὰ θείαν παραγγελίαν ἀφοῦ μετέβη εἰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς Μακεδονίαν, διὰ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀμέσως λοιπὸν μετὰ τῶν συνοδευόντων αὐτὸν ἔφθασε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν τῶν Φιλίππων τῆς Μακεδονίας παρὰ τὴν Δράμαν. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς του ἐξῆλθεν ὁ Παῦλος μετὰ τῶν ὁπαδῶν του Σίλα καὶ Τιμοθέου ἔξω τῆς πόλεως πλησίον τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ, διὰ νὰ προσευχηθῶσι, καὶ ἐκεῖ συνήνητησεν ἓνα ὄμιλον γυναικῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ἤρχισε νὰ κηρύττῃ, καὶ τότε πεισθεῖσα κάποια γυνὴ καλουμένη Λυδία ἐβαπτίσθη μεθ' ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας της. Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη Εὐρωπαία γυνή, ἣτις ἐγένετο Χριστιανή.

Δὲν ἐβράδυναν ὅμως νὰ κινήσουν τὸν φθόνον τῶν ἐκεῖ Ἰουδαίων, διότι ὁ Παῦλος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Σίλας ἔκαμνον πολλὰ θαύματα. Ἐνεκα δὲ τούτου ἐδάρησαν καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν φυλακὴν. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ὅμως ἐνῶ ὁ Παῦλος καὶ οἱ σύντροφοί του προσήυχοντο ἐγένετο μέγας σεισμός, συνεπεία τοῦ ὁποίου ἐλύθησαν τὰ δεσμὰ τῶν φυλακισμένων. Τότε ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἐδραπέτευσαν οἱ φυλακισμένοι φοβούμενος τὴν τιμωρίαν ἣθελε ν' αὐτοκτονήσῃ. Ὄπότεν ὁ Παῦλος παρουσιάζεται πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν διαβεβαιώνει ὅτι δὲν ἔφυγε κανεὶς. Ὁ δεσμοφύλαξ τὸν ἐθαύμασε διὰ τὰ γενόμενα καὶ ἀπέδωκε εἰς τὸν Παῦλον καὶ τοὺς συντρόφους του θείαν δύναμιν, καὶ ἀμέσως βαπτίζεται αὐτὸς καὶ ὀλοκλήρως ἡ οἰκογένειά του καὶ γίνονται χριστιανοί. Μετὰ ταῦτα ἀπολυθεὶς ὁ Παῦλος μετὰ

τῶν συντρόφων του ἐκ τῶν φυλακῶν ἀνεχώρησαν ἐκ Φιλίππων καὶ ἔφθασαν εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα ὁ Παῦλος μετὰ τῶν μαθητῶν του ἐκήρυξε τρία κατὰ συνέχειαν Σάββατα εἰς τὰς ἐκεῖ συναγωγὰς τῆν Χριστιανικὴν θρησκείαν.

Πολλοὶ εἰδωλολάτραι καὶ ὀλίγοι Ἰουδαῖοι πεισθέντες ἐγένοντο Χριστιανοί, ἀλλ' ὁ πολὺς ὄχλος ἐζήτουν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐναντίον τοῦ Παύλου καὶ τῶν συντρόφων του, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον εἰς Βέροϊαν κηρύττοντες ἐκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅπου πολλοὶ πιστεύσαντες ἐβαπτίσθησαν καὶ ἔγιναν Χριστιανοί.

Ἄμα οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Θεσσαλονίκης ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Παῦλος καὶ οἱ μαθηταὶ του ἤλθον εἰς Βέροϊαν ἀμέσως ἔσπευσαν ἐκεῖ καὶ ἠρέθιζαν τὸν ὄχλον ἐναντίον των. Τότε ὁ Παῦλος μετὰ τῶν συντρόφων του ἀνεχώρησαν ἐν τάχει διὰ τὰς Ἀθήνας.

5. Ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις κηρύττει περὶ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ. Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης.

Ὁ Παῦλος μετὰ τῶν μαθητῶν του ἀναχωρήσας ὡς εἴπομεν ἐκ Βεροῖας ἔφθασε εἰς Ἀθήνας, περιορχόμενος δὲ κατ' ἀρχὰς τὴν πόλιν ἔλυπεῖτο πολὺ διότι ἔβλεπεν ὅτι αὕτη ἦτο πλήρης βωμῶν καὶ εἰδώλων (ἀγαλμάτων), συνεπέρανε δὲ ἐκ τούτων, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν πολλοὶ εὐσεβέστεροι τῶν ἄλλων λαῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε ἐπισκεφθῆ. Ἦρχετο δὲ τακτικῶς καὶ ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἑβραίων. Μεταξὺ τῶν διαφόρων βωμῶν τῶν Ἀθηνῶν παρετήρησε μετὰ περιεργείας καὶ βωμόν τινα ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἀγνωστον Θεόν. Οἱ διάφοροι ἐν Ἀθήναις φιλόσοφοι ἀκροώμενοι τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου, ἄλλοι μὲν ἐχλεύαζον αὐτὸν καὶ τὸν ἀπεκάλουν φλύαρον, διότι ἐδίδασκε ξένα δαιμόνια (θεοὺς), ἄλλοι δὲ ἐζήτουν νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου Δικαστηρίου τοῦ Ἀρεοῦ Πάγου κειμένου πρὸς τὸ Δ. μέρος τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Παῦλος ἐμπνεόμενος ὑπὸ ἱεροῦ ζήλου καὶ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν πίστεως συγκατετέθη ἀμέσως μὴ διστάσας οὐδὲ ἐπὶ στιγμήν νὰ ὀμιλήσῃ ἐνώπιον τῶν μεγάλων Ἀθηναίων φιλοσόφων, παρουσιάσας εἰς αὐτοὺς τὸν ἀγνωστον Θεὸν καὶ ἐλέγξας αὐτοὺς διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν των.

Ἐκήρυξε δὲ τὸν θεῖον λόγον ὡς ἑξῆς: «*Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κηρύττω πρὸς ὑμᾶς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον σεῖς ἐν ἀγνοίᾳ λατρεύετε καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἔχετε ἀνεγείρει βωμόν μὲ τὴν ἐπιγραφήν «Ἀγνώστῳ θεῷ».* Ὁ ἀγνωστος οὗτος Θεὸς εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ

Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δὲν κατοικεῖ εἰς ναοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κατασκευασθέντας, ἀλλ' εἶναι πανταχοῦ παρῶν, δίδει τὴν ζωὴν εἰς ὅλα, δηλαδὴ δι' αὐτοῦ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν. Ὁ Θεὸς οὗτος ζητεῖ παρὰ τῶν ἀνθρώπων νὰ μετανοήσωσι, διότι εἰς ὠρισμένην ἡμέραν θέλει κρίνει αὐτοὺς διὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰησοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέστησεν ἐκ νεκρῶν».

Μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Πάγου, οἱ Ἀθηναῖοι ἄλλοι μὲν ἐχλεύαζον αὐτόν, ἄλλοι ἠθέλον πάλιν νὰ τὸν ἀκούσουν, ὀλίγοιτοι δὲ μόνον ἐπίστευσαν καὶ ἐζήτησαν νὰ βαπτισθῶν ὑπ' αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης (1), ὅστις θεωρεῖται πολιοῦχος (προστάτης) τῆς πόλεως, καὶ γυνὴ τις Δάμαρις ὀνομαζομένη, καὶ οὕτως ἰδρύεται καὶ ἐν Ἀθήναις ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία.

6. Ὁ Παῦλος ἐν Κορίνθῳ ἰδρύει Ἐκκλησίαν.

Ὁ Παῦλος ἔξ Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Κόρινθον, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἔν καὶ ἡμισυ ἔτος πλησίον ζεῖγους ὁμοτέχνων του σκηνοποιῶν, τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς Πρισκίλλης, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνειργάζετο. Ἐκεῖθεν ἀπηύθυνε τὰς δύο πρώτας του ἐπιστολάς πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο δὲν ἔπαυε νὰ κηρύττῃ κατὰ Σάββατον τακτικῶς εἰς τὰς συναγωγὰς τῶν Ἑβραίων, κατ' ἀρχὰς μόνος, βραδύτερον δὲ βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν του Τιμοθέου καὶ Σίλλα, οἵτινες κατέφθασαν ἐκ Μακεδονίας. Ἐνθαρρυνθεὶς δὲ κατόπιν δι' ὄραματος ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐξηκολούθει τὸ κήρυγμά του πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἰδωλολάτρους, ἀφήσας τοὺς Ἰουδαίους. Οὕτως ὄχι μόνον δὲν ἀπεδέχοντο τοὺς λόγους του, ἀλλὰ καὶ ἀντέλεγον καὶ ὕβριζον αὐτόν.

Ἐπὶ πλεόν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Κορίνθου κατηγοροῦσαν τὸν Παῦλον ἐνώπιον τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας Γαλλίωνος, ὅτι διαστρέφει τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ὁ Γαλλίων ὅμως δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν προσοχὴν, οὐδὲ ἠθέλησε ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἐν τούτοις ὁ Παῦλος ἐξηκολούθει τὸ κήρυγμα πρὸς τοὺς Ἕλλη-

---

(1) Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἦτο ἀνὴρ διακρινόμενος διὰ τὴν σοφίαν, τὴν σύνεσιν, τὴν δόξαν καὶ τὸν πλοῦτον του. Ὅταν οὗτος ἤκουσε τὸν Παῦλον διδάσκοντα τὰ περὶ Κυρίου ἐνεθυμήθη τὸν οἰσμόν καὶ τὸ σκότος καὶ τὰ σημεῖα, ἅτινα ἐγένοντο κατὰ τὴν σταυρώσιν τοῦ Χριστοῦ ὁπότε προφητεύσας εἶπεν: «Ἄγνωστος πάσχει Θεὸς ἕνεκα τοῦ ὀπαίου τόσου σκότος ἐγέναν εἰς τὴν γῆν».

νας ειδωλολάτραις, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐπίστευσαν καὶ ἐβαπτίσθησαν *εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ*. Ἰδρῦσας δὲ ἐν Κορίνθῳ ἐπιφανῆ χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ παραμείνας ἐκεῖ ἐπὶ τινα χρόνον ἔφυγε κατόπιν μετὰ τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς Πρισκίλλης διὰ τὴν Ἔφεσον.

7. Ὁ Παῦλος ἐπιστρέφει εἰς Ἱερουσαλήμ, συλλαμβάνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ρώμην. Τελευτὴ τοῦ Παύλου.

Ὁ Παῦλος ἀναχωρήσας ἐκ Κορίνθου ἦλθεν εἰς Ἔφεσον ἀφοῦ πρότερον ἐπεσκέφθη πολλὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἰδρῦσας ἐν Ἐφέσῳ μεγάλην χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Ἐξαπέστειλε δὲ ἐκεῖθεν δύο ἐπιστολάς πρὸς τοὺς Κορινθίους. Τέλος ὁ Παῦλος ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἡμέραν τινά, ἐνῶ εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὸν φονεύσουν, ἐγλύτωσε δὲ μετὰ κόπου ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἐβραϊκοῦ ὄχλου, ὅποταν κατέφθασεν ἐπὶ τόπου ὃ χιλιάρχος μετὰ στρατιωτῶν, ὃ ὁποῖος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν στρατῶνα. Φοβούμενος δὲ οὗτος μήπως ὁ ὄχλος ἐπιτεθῇ ἐκ νέου νὰ τὸν φονεύσῃ τὸν ἀπέστειλε εἰς τὸν Ῥωμαῖον ἡγεμόνα Φήλικα διαμένοντα τότε ἐν Καισαρείᾳ καὶ ὃ ὁποῖος τὸν ἐκράτησεν εἰς τὴν φυλακὴν ὑπὲρ τὰ δύο ἔτη. Κατόπιν δὲ διὰ ἀποφάσεως τοῦ τελευταίου διορισθέντος ἡγεμόνος Φήστου ἐστάλη νὰ δικασθῇ εἰς Ρώμην, διότι καθὼ Ῥωμαῖος πολίτης ἔπρεπε νὰ δικασθῇ πρὸ τοῦ Καίσαρος. Ὑστερον δὲ ἀπὸ ταξείδιον πλήρες περιπετειῶν καὶ δεινοπαθημάτων κατὰ τὸν πλοῦν (1) ἔφθασεν εἰς Ρώμην ἔνθα ἐπὶ διετίαν ἐκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου ἐκήρυττεν ἐλευθέρως τὸ Εὐαγγέλιον, δικασθεὶς δὲ ἐν τέλει ἠθωώθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος.

Ὁ Παῦλος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ καὶ Ἑλλάδι χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην, ἔνθα συλληφθεὶς καὶ ἄλλιν ὑπέστη μετὰ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου μαρτυρικὸν θάνατον (τῷ 67 μ. Χ.) ἐπὶ αὐτοκράτορος **Νέρωνος**.

Τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου τούτου ἀποστόλου, ὃ ὁποῖος εἰργάσθη ὅσον οὐδεὶς ἄλλος διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ειδωλολατρῶν, διὸ καὶ καλεῖται ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ἐορτάζει ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου.

(1) Κατὰ τὸ ταξείδιον τοῦτο συνέβη ναυάγιον, οὐδεὶς ὁμῶς ἐπνίγη· ἀλλὰ πάντες οἱ ἐπιβάται διεσώθησαν εἰς τὴν νῆσον Μελίτην.

8. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ὁ ὁποῖος—τὸ πρότερον ὄνομά του ἔλεγτο Σίμων—διὰ τὴν μεγάλην θερμότητα τῆς πίστεώς του, ἐπωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος Πέτρος, ἦτοι βράχος, ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωῆ. ἄδελφός τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ ἐγεννήθη εἰς τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Γαλιλαίας Βηθσαιδᾶ, πλησίον τῆς λίμνης Γενησαρέτ. Ἦτο ἄλιεὺς· τὸ ἐπάγγελμα, ἐγένετο δὲ κατ' ἀρχὰς μαθητῆς τοῦ Προδρόμου καὶ ἔπειτα τοῦ Σωτῆρος, ἀναδειχθεὶς κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων. Ἦγαπᾶτο δὲ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος λόγῳ τῆς θερμότητος πρὸς τοῦτον πίστεως ὅλως ἰδιαιτέρως, δείγματα δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἔχομεν ὅτι ἦτο εἰς ἕκ τῶν τριῶν μαθητῶν του, τοὺς ὁποίους παρέλαβε μαζί του ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν καὶ ἐν Γεθσημανῆ, ἀκόμη δὲ ὅτι ἤξιώθη νὰ γίνῃ ἕκ τῶν πρώτων μάρτυς τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ.

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐν Ἱεροσολύμοις, διὰ τὴν σύστασιν τῆς ὁποίας ἐργάσθη ἀδιακόπως καὶ πολὺ συνετέλεσαν τὰ κηρύγματα καὶ τὰ θαύματά του, ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον καὶ διωγμὸν, καὶ μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰουδαίας, εἰς τὸν Πόντον, τὴν Γαλατίαν καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατόπιν ἐπορεύθη εἰς Ἀντιόχειαν, ἔνθα συνέστησε τὴν αὐτόθι χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅθεν ἀπελευθερώθη δι' ἀγγέλου. Κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Κῆσσεβίου ἀναφερομένην παράδοσιν ἦλθε περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, τὴν Ῥώμην, ἐκεῖ δὲ συλληφθεὶς ἀπέθανε μετὰ τοῦ Παύλου μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 67 μ. Χ.

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος συνέγραψε καὶ δύο Καθολικὰς Ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἐν διασπορᾷ Ἰουδαίους, αἵτινες σώζονται ἐν τῷ Κανόνι τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου, ὁπότεν ἡ ἐκκλησία τελεῖ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμεων Ἀποστόλων καὶ πρωτοκορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου, ψάλλεται τὸ ἑξῆς τροπάριον :

«Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι, καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι, τῷ δεσπότῃ τῶν ὄλων πρεσβεύσατε εἰρήνην τῇ οἰκουμένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος».

Ἑρμηνεῖα : Σεῖς οἱ πρώτοι μετὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης, μεσιτεύσατε πρὸς τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος εἶναι

κύριος πάντων τῶν ὄντων, διὰ τὴν χάριση εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸ μέγα ἔλεός του εἰς τὰς ψυχὰς μας.

9. Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας.

Ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἀλιεὺς καὶ οὗτος τὸ ἐπάγγελμα. Ἐχρημάτισε κατὰ πρῶτον μαθητὴς τοῦ Προδρομοῦ καὶ ἀποῦ ἐπληροφορήθη παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ Σωτῆρος προσήλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἐγένετο ὁ πρῶτος τῶν ἀποστόλων, ἔξ οὗ καὶ Πρωτόκλητος ἐπωνομάσθη καὶ ὠδήγησε κατόπιν καὶ τὸν ἀδελφόν του Πέτρον πρὸς αὐτόν.

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐν Συρίᾳ ὁπόθεν μετέβη καὶ ἐδίδαξεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς καὶ εἰς τὴν Σκυθίαν, Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, ἔπειτα ἦλθεν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ὅπου κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν ὑπέστη ἐν Πάτραις τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατον. Ὡς ἔκ τούτου ἐν Πάτραις τιμᾶται ὡς πολιούχος (προστάτης τῆς πόλεως) ἅγιος.

Ἡ ἐκκλησία ἐφορτίζει τὴν μνήμην τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου τὴν 30ῆν Νοεμβρίου. Ἀπολυτίκιον τῆς ἐορτῆς: *«Ὡς τῶν Ἀποστόλων πρωτόκλητος καὶ τοῦ κορυφαίου ἀυτάδελφος, τῷ Δεσπότη τῶν ὄλων, Ἀνδρέα, ἰκέτευε εἰρήνην τῇ Οἰκουμένῃ δωρησασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος»*.

Ἑρμηνεῖα: Σὺ, ὦ Ἀνδρέα, ἐπειδὴ εἶσαι ὁ πρωτοκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα καὶ ἀδελφὸς τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου παρακάλεῖ τὸν Κύριον ὄλων τῶν ὄντων νὰ δώσῃ τὴν εἰρήνην εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.

10. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς κατήγετο ἔξ Ἀντιοχείας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἦτο δὲ τὸ ἐπάγγελμα ἱατρὸς. Πότε κατηχήθη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν δὲν γνωρίζομεν. Εἰς τὴν Τρωάδα συνέπεσε νὰ συναντηθῇ μετὰ τοῦ Παύλου, ἔκτοτε δὲ ἐγένετο εἰς τὰς ἀποστολικὰς του πορείας πιστὸς αὐτοῦ σύντροφος, ἐλθὼν μαζί του εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Παρὰ τοῦ Παύλου ἔμαθε τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα, τὰ ὅποια κατέγραψεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ του, τὸ ὅποῖον ἐξιστορεῖ ὅλα ὅσα ἐγένοντο μέχρι τῆς ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος. Θεωροῦνται δὲ συνέχεια τοῦ εὐαγγελίου αἱ ὑπὸ τοῦ ἰδίου γραφεῖσαι Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ ἰδίᾳ τῶν τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου, πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Κάποια παράδοσις παλαιὰ ἀναφέρει ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὑπῆρξε καὶ ζωγράφος θεωρούμενος μάλιστα ὁ πρῶτος ζωγράφος τῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ λέγεται ὅτι ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας καὶ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μετεκόμισε μετὰ παρέλευσιν χρόνου τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ τοῦ τιμωμένου διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἀποστόλου κατὰ τὴν 18ην Ὀκτωβρίου.

11. Οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι.

Οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι, οἵτινες ὠνομάσθησαν οὕτω διότι εἶναι οἱ πρῶτοι μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ οἱ ὅποιοι παρηκολούθουν διαρκῶς τὴν ἱερὰν αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ πᾶσαν δρᾶσιν του, ἀπεστάλησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην διὰ νὰ κηρύξουν τὴν θείαν διδασκαλίαν, εἶναι οἱ ἑξῆς :

Ἄνδρας καὶ Πέτρος υἱοὶ τοῦ Ἰωνᾶ· Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου· Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας ὁ Λεβαῖος, ὁ ἐπονομασθεὶς Θαδδαῖος, υἱοὶ τοῦ Ἀλφαίου· Φίλιππος καὶ Ναθαναὴλ ἡ Βαρθολομαῖος, φίλοι· Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος· Ματθαῖος ὁ Τελώνης· Σίμων ὁ Κανανίτης, ὅστις ὠνομάσθη καὶ Ζηλωτῆς· καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, τὸν ὅποιον αὐτοκτονήσαντα ἀντικατέστησεν ὁ Ματθίας. Ὁ δὲ Παῦλος, ὁ δέκατος τρίτος τῶν ἀποστόλων, ἐγένετο ἀπόστολος ὡς εἶπομεν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἐπειδὴ δὲ ἐκήρυξε τὸν χριστιανισμόν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἅτινα ἐπίστευαν ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, θεωρεῖται ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.

Περὶ τῶν ἀποστόλων Ἀνδρέου καὶ Πέτρου εἶπομεν, κατωτέρω δὲ λέγομεν περὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων.

Οἱ ἀπόστολοι Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλώμης, κατήγοντο ἐκ τῆς πόλεως Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦσαν ἅλιεῖς τὸ ἐπάγγελμα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Ἰακώβου γνωρίζομεν ὅτι ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 44 μ. Χ. περὶ δὲ τοῦ Ἰωάννου ὅτι ἀφοῦ ἐκήρυξεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διέμεινεν ὀριστικῶς εἰς Ἔφεσον εἰς πολλὰ μέρη τῆς ζωῆς του ἀποθανὼν εἰς βαθύτατον γῆρας. Μὴ δυνάμενος δὲ ἕνεκα τοῦ γήρατός του νὰ ὀμιλῇ πολὺ ἔλεγε πρὸς τὸν λαὸν μόνον : «Τέκνα μου ἀγαπητά, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁ Ἰάκωβος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Πέτρος ἀπετέλουν τὴν τριάδα τῶν πολὺ ἀγαπητῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος, εἰς τὸν Ἰωάννην μάλιστα ὁ Σωτὴρ ἀνέθηκε τὴν φροντίδα ὅτε ἔθνησκε περὶ τῆς μητρὸς του.

Ὁ Ἰωάννης συνέγραψε τὸ εὐαγγέλιον καὶ τρεῖς Ἐπιστολάς, κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς ἐξορίας του εἰς τὴν νῆσον Πάτμον συνέγραψε καὶ τὴν ἀποκάλυψιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ φανερῶνει τὸν μέλλοντα θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ ἀπόστολος Φίλιππος ἐκήρυξεν ἐν Φρυγίᾳ, ὅπου ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐπίσης ὡς ἀναφέρουν αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις ὁ ἀπόστολος Βαρθολομαῖος ἐκήρυξεν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀσίας, ὁ συγγραφεὺς τοῦ Εὐαγγελίου Ματθαῖος εἰς Αἰθιοπίαν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη.

Μεταξὺ τῶν δώδεκα ἀποστόλων πρέπει νὰ κατατάξωμεν τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰούδαν, τοὺς ἀδελφοθέους, οἵτινες συνέγραψαν καθολικὰς ἐπιστολάς ἐν τῇ Καινῇ διαθήκῃ· λέγονται δὲ οὗτοι ἀδελφόμενοι ὡς τέκνα τοῦ Ἰωσήφ τοῦ μνήστορος προελθόντα ἐκ γάμου προηγηθέντος τῆς μνηστείας του μετὰ τῆς παρθένου Μαρίας. Ὁ Ἰάκωβος οὗτος ὁ ἀδελφόμενος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, ὑπέστη δὲ ἐκεῖ μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἡ ἐκκλησία τιμῶσα τὴν μνήμην ἑνὸς ἐκάστου τῶν Ἀποστόλων ἰδιαιτέρως ἑορτάζει τὴν μνήμην καὶ τῶν δώδεκα μαζὶ τὴν 30ῆν Ἰουνίου.

12. Ὁργανισμὸς τῶν πρώτων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Διοικήσεις αὐτῶν, διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι.

Οἱ ἀπόστολοι εἶχον κατ' ἀρχὰς τὴν γενικὴν ἐπίβλεψιν ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἐνόσω ἔζων. Οἱ εὐαγγελισταὶ διέδιδον τὸ εὐαγγέλιον εἰς διαφόρους χώρας, εἰς δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα οἱ ἐκλεγέντες ὡς εἶδομεν ἑπτὰ ἄνδρες, οἱ **διάκονοι** λεγόμενοι, κατεγίνοντο εἰς τὴν διανομὴν ἐλεημοσυνῶν ἀποκλειστικῶς μεταξὺ τῶν πτωχῶν χριστιανῶν.

Οἱ ἀπόστολοι εἰς ἐκάστην ὑπ' αὐτῶν ἰδρυομένην Ἐκκλησίαν ὡς προϋσταμένους τῆς κοινότητος ἐγκαθίσταν τοὺς ἐπισκόπους, οὗτοι δὲ ἐξέλεγον ὡς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους ἄνδρας ἱκανούς, οἱ ὁποῖοι

ἐβοήθουν τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους εἰς τὴν τέλεισιν τῶν τῆς λατρείας.

Ἐπῆρχον πρὸς τούτοις κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀποστόλων καὶ διακόνισσαι (ἢ πρεσβύτεραι ἢ χῆραι), ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κατήχησις καὶ τὸ βάπτισμα τῶν γυναικῶν καὶ ἡ ἀπασχόλησις αὐτῶν εἰς φιλανθρωπικὰ ἔργα. Μέχρι τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ὑπῆρχον τοιαῦται διακόνισσαι εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἐκτοτε ὁ ἐπίσκοπος θεωρεῖται ὡς διάδοχος τῶν ἀποστόλων καὶ διηύθυνεν ἀπάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τῆς κοινότητος. Δὲν εἶχε παρῆλθει ὁ δεῦτερος Αἰὼν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἤρχισαν νὰ συνέρχωνται ἐκτάκτως εἰς συνόδους πρὸς λύσιν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων· ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ τρίτου αἰῶνος οἱ ἐπίσκοποι ἐκάστης ἐπαρχίας ἤρχισαν νὰ συνέρχωνται κατ' ἔτος εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὴν μητρόπολιν, καὶ ἐσκέπτοντο διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπαρχίας καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπετέλουν τὰς ἐπαρχιακὰς συνόδους. Πρόεδρος εἰς τὰς συνόδους ταύταις ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς Μητροπόλεως τῆς ἐπαρχίας, ὁ ὁποῖος σὺν τῷ χρόνῳ κατέλαβεν ὑπέροχον θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων τῆς δικαιοδοσίας του καὶ εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν ἀπασῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων τῆς περιφέρειας του.

Λίαν ἐνωρὶς διεκρίθησαν ἐκ τῶν μητροπολιτῶν τούτων οἱ μητροπολίται τῶν ἑνδοξοτέρων τότε πόλεων Ῥώμης, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας. Εἰς τούτους προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς νέας πρωτεύουσας τοῦ κράτους, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως τῶν παθῶν τοῦ Σαυτήρος, τῶν Ἱεροσολύμων.

Καὶ οἱ πέντε οὗτοι ἐπίσκοποι ἐπωνομάσθησαν ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἑξαρχοὶ, ἀπὸ δὲ τοῦ πέμπτου αἰῶνος πατριάρχαι, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἀπέκτησαν ἑξουσίαν καὶ μεγάλην δύναμιν ἐφ' ὄλων τῶν μητροπολιτῶν τῆς περιφέρειας των καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμορφώθη τὸ πατριαρχικὸν σύστημα.

Οἱ πατριάρχαι ἦσαν ἴσοι μεταξὺ των κατὰ τὴν ἑξουσίαν καὶ κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν ἐδικαιοῦτο ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς περιφέρειας τοῦ ἄλλου.

13. Ἀποστολικαὶ ἐκκλησίαι· σχέσεις αὐτῶν.

Ἀποστολικαὶ ἐκκλησίαι ὀνομάζονται αἱ ἱδρυθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν. Ἰδρύθησαν δὲ τοιαῦται ἐν Πα-

λαιστίνη ὑπὸ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων ἐν Κιλικίᾳ, Συρίᾳ, Ἀραβίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Ἑλλάδι, εἰς τὰς ἑλληνικὰς μεγαλονήσους, Κρήτην, Κύπρον καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη ὑπὸ τοῦ Παύλου. Ἡ ἐν Πάτραις ἐκκλησία ἰδρύθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἐν Βοιωτίᾳ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ ἄλλαχοῦ.

Ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τὴν Ῥώμην, ἐκηρύχθη ὁ Χριστιανισμὸς πιθανώτατα ὑπὸ χριστιανῶν ἐλθόντων ἐκεῖ χάριν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Ἐπίσης δὲ ἐμάθομεν ὅτι ἐν Ῥώμῃ ἐκήρυξαν, ἐδίδαξαν καὶ ἐν τέλει ἐμαρτύρησαν οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἡ Ῥώμη εἶναι ἡ μοναδικὴ πόλις τῆς Δύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξαν ἀπόστολοι, ἔξ οὗ καὶ ἀποστολικὴ ἔδρα τῆς Δύσεως καλεῖται.

Ἐκ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν, διεδόθη τάχιστα ὁ χριστιανισμὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ κατὰ τὸν δεῦτερον μ. Χ. αἰῶνα δὲν ὑπῆρχε οὐδαμοῦ γνωστὸν γένος Ἑλλήνων ἢ καὶ βαρβάρων, ἔνθα δὲν εἶχε γίνεαι γνωστὸν τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἄπασαι αἱ ἀποστολικαὶ ἐκκλησίαι διετήρουν ἀδελφικὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν τηροῦσαι τοιοῦτοτρόπως τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως διὰ τοῦ συνδέσμου τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης.

14. Διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων· μάρτυρες τῆς νέας Θρησκείας. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος.

Οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν. — Κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ὁποίους ἀνεφάνη ὁ χριστιανισμὸς, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυβέρνηαν ὅλον σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, εἶχον δὲ ἐπίσημον θρησκείαν τὴν εἰδωλολατρείαν. Εἰς τὴν νέαν θρησκείαν, τὴν χριστιανικὴν, δὲν ἔδιδον μεγάλην προσοχὴν, διότι τὴν ἐθεώρουν αἴρεσιν τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας· διὰ τοῦτο ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἰδρύσιν τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας μόνον οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκον τοὺς χριστιανούς.

Ὅτε ὁμως ἤρχισεν νὰ ἐξαπλώνεται ταχέως ὁ χριστιανισμὸς, οἱ Ἰουδαῖοι διεκήρυττον, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἦτο αἴρεσις τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, ἀλλὰ θρησκεία ἰδιαιτέρα σκοπὸν ἔχουσα νὰ καταργήσῃ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος· ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν *ἐθνικῶν* ἐγίνοντο χριστιανοί, πολλαὶ ἐπαγγελματικαὶ τάξεις τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν ἔξη-

μιοῦντο ἐξ αὐτῶν· καὶ πρῶτον οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ἔχονον τὰς μεγάλας αὐτῶν προσόδους (δωρεάς κ.τ.λ.) καὶ δεύτερον οἱ ἀγαματοποιοί, ἀνδριανοποιοί καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Τὸ σπουδαιότατον ὅμως πάντων ἦτο ὅτι οἱ αὐτοκράτορες ἔχονον τὴν ἐπὶ τῆς γῆς *μεγίστην τιμὴν*, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς ζῶντας ἐλάτρευε, μετὰ δὲ τὸν θάνατον των εἰθεοποιεῖ αὐτούς. Ἐνῶ τοῦναντίον ὁ χριστιανισμὸς ἐκήρυτε τὴν λατρείαν μόνον τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ἀπηγόρευε τὴν ἀνθρωπολατρείαν, ἐκήρυτε τὴν πάνταχοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων *ισότητα* καὶ ὅτι τὴν ζωὴν καὶ τοῦ δούλου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος μόνον ὁ Θεὸς ἐξουσιάζει. Ἐπὶ πλέον δὲ οἱ διάφοροι *φιλόσοφοι* περιεφρόνουν καὶ δὲν ἀνεγνώριζον τὴν νέαν θρησκείαν ὡς προερχομένην ἐξ Ἰουδαίων καὶ μάλιστα ἐξ ἀνθρώπων ἀλίων καὶ ἀγραμμάτων.

Πάντες λοιπὸν οἱ ζημιούμενοι χρηματικῶς ἐκ' τῆς ταχείας προόδου τοῦ χριστιανισμοῦ διέδιδον ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἦσαν *ἄθεοι*. ἐπειδὴ δὲν εἶχον εἰς τοὺς ναοὺς των ἀγάλματα καὶ δὲν ἔκαμνον θυσιαι καὶ ὅτι εἰς τὰς μυστικὰς αὐτῶν συναθροίσεις πολλὰ δῆθεν τὰ ἄθῆμιτα διέπραττον. Ἀπάσας δὲ τὰς ἐπερχομένας εἰς τὸν κόσμον θεομηνίας, ὅλον σεισμούς, πλημμύρας, λιμούς, ἐκρήξεις ἠφαιστειῶν, *μεγάλας πυρκαϊάς*, ἀπέδιδον εἰς τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων διότι ἄφινον ἀνενοχλήτους τοὺς χριστιανούς.

Ὅλα ταῦτα ἐξηρέθιζον τοὺς αὐτοκράτορας κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐνῶ κατ' ἀρχὰς οἱ Ῥωμαῖοι εἰδωλολάτραι ἀπηχθάνοντο μόνον αὐτούς, κατόπιν οἱ αὐτοκράτορες ἐξέδιδον διατάγματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέτρεπον τὴν αὐστηρὰν καταδίωξιν τῶν Χριστιανῶν.

15. Ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων συντελεῖ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ στερέωσιν τῆς νέας πίστεως (τοῦ χριστιανισμοῦ).

Ἐνεκεν ὅλων τούτων οἱ χριστιανοὶ ὑφίσταντο ἀγροῦς διωγμούς κατὰ τοὺς ὁποίους ὑπέφερον τὰ πάνδεινα. Πᾶς ὅστις συνελαμβάνετο ὡς χριστιανὸς ὠδηγεῖτο πρὸ τοῦ διοικητοῦ.

Ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῆ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ ἀποτύσῃ αὐτὸν καὶ νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἶδωλα. Ἐὰν ἤρνεῖτο παρεδίδετο εἰς χεῖρας τῶν βασανιστῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ μυρίων βασάνων, τὰ ὅποια ἐπενόουν, ἐβασάνιζον τοὺς χριστιανούς. Τοὺς ἐρράβδιζον, τοὺς ἐμαστιγῶνον μέχρις αἵματος, τοὺς ἔκοπτον τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας ἢ ἄλλα μέλη τοῦ σώματός των, τοὺς ἐτύφλωνον καὶ τοὺς ἔρριπτον ὡς βορὰν τῶν λεόντων καὶ ἄλλων θηρίων, ἄλλους ἔκαιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ἄλλους ἀπε-

κεφάλιζον καὶ τὰ τοιαῦτα, αἵτινα, ὡς εἶπομεν, αἱ κακοῦργοι καὶ αἱμοχρεῖς ψυχαὶ τῶν ἐφεύρισκον.

Πάντα ταῦτα οἱ χριστιανοὶ ἀγρυπνῶντες καὶ ἀπαθῶς ὑπέφερον, **παθεροὶ** καὶ **ἀκλόνητοι** μένοντες εἰς τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν τῶν. Ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ δειλοί, οἱ ὅποιοι δι' ὁμολογίας γραπτῆς ἠρῶντο τὸν Χριστόν.

Τὸ ἀκλόνητον θάρρος τῶν χριστιανῶν ἐξέπληττε καὶ αὐτοὺς τοὺς βίσιανιστάς τῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ πιστεύοντες ἠσπάζοντο τὸν χριστιανισμόν, διαβεβαιοῦντες ὡς **μάρτυρες** πλέον τὰ θαύματα τῶν χριστιανῶν καὶ ἀποθνήσκοντες ἐκουσίως καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. **Οὗτοι ἐκλήθησαν μάρτυρες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας.** Ἐμαρτύρησαν δὲ ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ παιδία καὶ γέροντες καὶ νέοι καὶ γυναῖκες.

Οἱ διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, **δέκα** ἔν ὄλῳ, διήρκεσαν ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους αἰῶνας, μὲ ἐλάχιστας διακοπάς, ἤρχισαν δὲ ἀπὸ τοῦ αἱμοχαροῦς ἐκείνου αὐτοκράτορος **Νέρωνος** (67 μ. Χ.) καὶ κατέπαυσαν ἐπὶ **μεγάλου Κωνσταντίνου** (313 μ. Χ.). Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους χιλιάδες χριστιανῶν ἐθυσιάσθησαν.

Ὁ ἐπὶ Νέρωνος διωγμὸς δὲν ἦτο εὐτυχῶς γενικός, διότι ἐγένετο μόνον ἐν Ῥώμῃ. Ὁ παράφρων οὗτος αὐτοκράτωρ πυρπολήσας τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης καὶ θέλων νὰ ἀπομακρύνῃ ἀφ' ἐτέρου πᾶσαν ὑπόψιαν ἀπέδωκε **σατανικῶς** τὴν πυρπόλησιν αὐτῆς εἰς τοὺς χριστιανούς, οἵτινες ἐνοχοποιηθέντες οὕτω ὡς αἴτιοι τῆς πυρκαϊᾶς συνελαμβάνοντο οἱ δυστυχεῖς μετὰ λύσσης ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἐφρονεῦντο διὰ μυρίων βασάνων (1).

Ἐπὶ Νέρωνος ἐμαρτύρησαν ὡς ἐμάθομεν καὶ οἱ δύο κορυφαῖοι τῶν ἀποστόλων Πέτρος καὶ Παῦλος.

Ὁ δεῦτερος διωγμὸς ἐγένετο ἐπὶ αὐτοκράτορος **Δομιτιανοῦ** (82-96 μ. Χ.) κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο χιλιάδες χριστιανῶν ἐβασανίσθησαν καὶ ἐθανατώθησαν.

Οἱ ἐπὶ **Τραϊανοῦ** καὶ τῶν ἄλλων αὐτοκρατόρων διωγμοὶ ὑπῆρξαν γενικώτεροι. Ὁ ἐπὶ **Μάρκου Αὐρηλίου**, ὅστις ἐθεωρεῖτο καὶ φιλόσοφος αὐτοκράτωρ, διωγμὸς ὑπῆρξε φοβερώτερος.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων **Τραϊανοῦ, Μάρκου Αὐρηλίου** καὶ **Δε-**

---

(1) Τότε τὰ σώματα τῶν χριστιανῶν περιετυλίσσοντο εἰς δέρματα ἀγρίων θηρίων, ἐρρίπτοντο ὡς τροφή εἰς τοὺς κύνας ἢ ἀφοῦ ἠλείφοντο μὲ πίσσαν ἀνηρτῶντο εἰς δοκοὺς καὶ ἠνάπτοντο ὡς ἔνσαρκοι λαμπάδες διὰ νὰ φωτίξωσι τοὺς κήπους καὶ τὰ θεάτρα τῆς Ῥώμης.

κίου ἐμαρτύρησαν καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἄντιοχείας Ἰγνάτιος (1), ὁ Σμύρνης Πολύκαρπος, Ἰουστίνος ὁ ἀπολογητῆς (2) καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Οἱ σκληρότεροι καὶ σφοδρότεροι ὄλων τῶν διωγμῶν ὑπῆρξαν οἱ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ γενόμενοι· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πλείστοι ἐθανατώθησαν, ἀρνούμενοι νὰ θυσιάσουν εἰς τὰ εἰδωλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ ἅγιοι Δημήτριος ἐν Θεσσαλονίκῃ, Γεώργιος, ἅγια Βαρβάρα, ἅγια Αἰκατερίνη καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν πολλάκις οἱ χριστιανοὶ ἠναγκάζοντο νὰ φεύγωσι καὶ νὰ κρύπτονται εἰς βρήμους καὶ σπήλαια καὶ ἐκεῖ νὰ τελῶσι τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα. Εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἰδίως εἰς Ῥώμην κατέφυγον εἰς ὑπογείους κατακόμβας, ἐνθα καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται πολλοὶ τάφοι χριστιανῶν μαρτύρων.

16. Περὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ὁ μεγαλομάρτυς καὶ μυροβλήτης Δημήτριος ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλονίκῃ ἕξ εὐγενῶν γονέων καὶ ἤκμασεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, ἀνελθὼν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ. Διαπρύσιος κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνθερμος στρατιώτης τῆς πίστεως, ἀτρόμητος, μὲ πολλὰς ἀγαθοεργίας καὶ μὲ μεγάλην δημοτικότητα, ἦτο πολῦτιμος στυλὸς τῶν χριστιανῶν.

Εἰς τὸν Διοκλητιανὸν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατηγγέλθη ὅτι ὁ Δημήτριος ὄχι μόνον δὲν ἐσέβετο τὰ εἰδωλα, ἀλλὰ καὶ προέτρεπε παρορησίᾳ καὶ ἐδίδασκε τὴν πρὸς αὐτὰ καταφρόνησιν· ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κατείχετο ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ νὰ μὴ δύναται νὰ μείνῃ μίαν ἡμέραν ἡσυχος, ἐὰν δὲν εἴλκυεν ἓνα τοῦλάχιστον εἰδωλολάτρην εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ὅτι ἡ τόλμη του εἶχε κατασιτῆ ἀφόρητος, ὅτι δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν του καμμίαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν

---

(1) Ὁ Ἄντιοχείας ἅγιος Ἰγνάτιος καταδικασθεὶς ἐν Ῥώμῃ εἰς θάνατον καὶ φοβούμενος μήπως οἱ χριστιανοὶ τῆς Ῥώμης ἐνεργήσωσι νὰ ματαιωθῇ ἡ καταδική του ἔγραψε παρακαλῶν αὐτοὺς ὡς ἐξῆς: «Ἴκετεύω ὑμᾶς ἀφιετέ μοι νὰ γίνω βορὰ τῶν λεόντων, καὶ τῶν ἄρκτων, ὅπως ταχέως ἀπολύσω τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν... Σίτος εἶμαι τοῦ Θεοῦ καὶ θά ἀλεσθῶ διὰ τῶν ὀδόντων τῶν θηρίων, ἵνα καθαρὸς ἄριστος Θεοῦ εὐρεθῶ».

(2) Ἄπολογηται πατέρες ἐλέγοντο οἱ γράφοντες φιλόσοφοι χριστιανοὶ ἀπολογίας· δι' αὐτῶν διέψευδον τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν συκοφαντίας καὶ κατεδείκνυν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ χριστιανισμοῦ.

ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων τῆς Ἐκκλησίας του· ὅτι κατὰ τὴν πεποιθήσιν των ἡ θρασυτείας του ἦτο τόση, ὥστε δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ ἐγείρη μέτωπον ἀπέναντι καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὁ Διοκλητιανὸς συνωφρυνώθη· ὠργίσθη ἐναντίον τοῦ Δημητρίου, ἀλλὰ ἐπετίμησε καὶ ἐκείνους, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι ὁ θερμὸς χριστιανὸς θὰ ἐτόλμα νὰ ἀψηφήσῃ τὴν προσταγὴν καὶ τὴν θέλησιν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἀμέσως λοιπὸν διέταξε καὶ προσήγαγον τὸν Δημήτριον εἰς τὰ ἀνάκτορα.

Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τὰς συνήθεις διατυπώσεις, μετὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Δημητρίου ὅτι ἦτο χριστιανὸς εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι αὐτοκρατορικὴ ἐπιθυμία εἶναι νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν εἰδωλολατρικὴν θρησκείαν, διότι μόνοι οἱ θεοὶ ὑπῆρξαν ἐπὶ τόσους αἰῶνας οἱ προστάται τοῦ κράτους καὶ μόνοι οὗτοι δύνανται νὰ διατηρήσωσι καὶ εἰς τὸ μέλλον τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δόξαν του.

Ὁ Δημήτριος προσκλίνας ἐνώπιον τοῦ Διοκλητιανοῦ μετ' εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ ἐδήλωσε πρὸς αὐτόν, ὅτι δὲν ἤθελεν εὖρη πιστότερόν του ὑπήκοον καθ' ὅλην τὴν εὐρεῖαν αὐτοκρατορίαν, διὰ τοῦτο δὲ αὐτός, τῶν ὑπηκόων του ὁ ἕσχατος, εἶναι ὑπόχρεως νὰ τοῦ εἴπῃ μετὰ πάσης ἐλικρινείας ὅλην τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ εἰδωλολατρεία μὲ τὴν δεισιδαίμονα καὶ ψευδῆ πίστιν τῆς καὶ μὲ τὴν ἀκόλαστον ἠθικὴν τῆς, εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία προπαρεσκευάσασε τὴν οἰκογενειακὴν ἔκλυσιν, τὴν κοινωνικὴν ἐξαχρεώσιν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν φερομένην ὁσημέραι πρὸς βαθυτέραν καὶ ἀνεπανόρθωτον κατάπτωσιν. Ἀρνοῦμαι ἐπομένως, βασιλεῦ, προσέθηκε τελευταῖον ὁ Δημήτριος, νὰ προδώσω τὴν θρησκείαν τοῦ **Χριστοῦ** μου, ἡ ὁποία ὄχι μόνον παρέχει τὴν ἠθικὴν λύτρωσιν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀλλὰ διανοίγει καὶ ὁδοὺς δόξης καὶ ἰσχύος εἰς τὰς κοινωνίας καὶ τὰ κράτη, διότι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἠθοπλαστικὴν δύναμιν ἐξαγνίζει τὰς προαιρέσεις, προάγει τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν αὐταπάρνησιν καὶ καταρτίζει τοὺς ὑπηρέτας τοῦ λαοῦ ἄρχοντας καὶ τοὺς οἰκοθεν φιλονόμους καὶ πειθαρχικοὺς πολίτας.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἔκρινεν ἀναξιοπρεπὲς νὰ ἐπιμείνῃ περισσότερον. Μὲ κίνημα ὀργῆς καὶ καταφρονήσεως ἔδειξε πρὸς τὸν Δημήτριον τὴν θύραν, νεύσας δὲ πρὸς ἓνα τῶν περὶ αὐτὸν στρατηγῶν διέταξε νὰ ἀπαχθῆ ὁ τοσοῦτον τολμητῆς χριστιανὸς εἰς τὴν φυλακὴν. Ὁ ἅγιος διήλθεν ἐκεῖ ἱκανὰς ἑβδομάδας. Ἦσαν διαθεθειμένοι νὰ τὸν ἀφήσωσι νὰ ἀποθάνῃ ἐκ καουχίας καὶ στερησέων ἀνευ ἀθλητικοῦ μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον ἤθελε καταστήσει αὐτὸν ἀγαπητότερον καὶ λαμπρότερον ἐν τῷ

συνειδήσει τῶν ὁμοπίστων του. Ἄλλὰ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐπέ-
κειντο ἀγῶνες εἰς τὸ εὐρύχωρον στάδιον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπιμελεῖς
δὲ πρόπαρασκευαί κατεβλήθησαν, διὰ νὰ τελεσθῶν ὅσον τὸ δυνατόν
πανηγυρικώτερον, ἀφ' οὗ ἔμελλε νὰ τοὺς τιμήσῃ διὰ τῆς παρουσίας
του καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ.

Ἡ ὠρισμένη ἡμέρα ἐφθασε. Τὸ στάδιον ἐπληρώθη κόσμου.
Παρίσταντο οἱ ἐπίλεκτοι τῆς πόλεως, ἔτι δὲ τὸ ἄνθος ὅλου τοῦ στρα-
τοῦ καὶ τῆς πολιτείας. Καὶ ὁ Διοκλητιανὸς ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ του
θέσει κατηύγαζε τὰς χιλιάδας ἐκείνας διὰ τῆς βασιλικῆς του λαμπρό-
τητος καὶ ἐξέκαιε περισσὴν καὶ ἀκάθεκτον τὴν φιλοτιμίαν τῶν
ἀγωνιστῶν.

Μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀθλητῶν προεῖχεν ἄνθρωπος νεαρός, ὁ Λυαῖος,
ἀθλητικώτατος τὸ παράστημα, ἀλλὰ καὶ τὴν δεξιότητα καὶ τὴν δύναμιν.
Μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης οὐδεὶς εἶχε δυνηθῆ ν' ἀντιπαλαίῃ καὶ μικρὸν
μόνον πρὸς αὐτόν. Καὶ εἶχεν ἀποβῆ πλέον ὁ ἐκτὸς συναγωνισμοῦ.
Κατέπλησσε μόνον διὰ τῆς θέας του· ἔτι δὲ πλέον καὶ διὰ τοῦ δνόμα-
τός του. Οἱ ἀγωνισταί, οἵτινες τὸν ἔβλεπον ἐν τῷ σταδίῳ, ἀπεσύροντο.
Καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἤκουον μόνον τὴν συμμετοχὴν, ἐξηφανίζοντο.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν ἐπισημοτάτων ἀγῶνων ὁ Λυαῖος
ἐπιδείχθη ἐπὶ τοῦ στίβου. Τίς θὰ προέβαλλεν ἀνταγωνιστῆς του; ὁ
κῆρυξ ἐφώνασεν ἐπανειλημένως, ἀλλ' οὐδεμία ἀπόκρισις.

Τότε οἱ περὶ τὸν Διοκλητιανὸν ἐσκέφθησαν νὰ ἐκμεταλλεῦθῶσι
τὴν ἀπροσμάχητον τοῦ Λυαίου δύναμιν ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Καὶ
ὁ αὐτοκράτωρ, συμμεριζόμενος τὴν γνώμην των, διέταξε τὸν κῆρυκα
νὰ φωνάξῃ τίς ἐκ τῶν χριστιανῶν εἶχε τὸ θάρρος πιστεύων εἰς τὸν
Θεὸν του ν' ἀνταγωνισθῆ πρὸς τὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν θεῶν
διατελοῦντα Λυαῖον.

Μόλις ἡ ἐκφώνησις τοῦ κῆρυκος ἠκούσθη, νεανίας γλυκὺς καὶ
πάγκαλος, ἔφηβος μόλις, ταχὺς ἐξεληθὼν ἀπὸ τοῦ σταδίου διήρχετο τὰς
στενὰς ὁδοὺς τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. Ποῖος νὰ
ἦτο; Καὶ ποῦ νὰ μετέβαινε; Πρὸς τί δέ;

Ἦνομάζετο Νέστωρ, ἀνῆκεν εἰς τοὺς χριστιανούς, ἦτο ἐκ τῶν
νεαρωτάτων μαθητῶν τοῦ Δημητρίου, κοινωνὸς τῆς εὐσεβείας του,
ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοτίμου καὶ ἀδαμάστου γενναιοψυχίας του. Ὁ Νέ-
στωρ ἐξηγέρθη διὰ τὴν πρόκλησιν ἐκείνην τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ
ἐπόθησε μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν του ν' ἀντεπεξέλθῃ αὐτὸς
κατὰ τοῦ Λυαίου, διὰ νὰ καταισχυθῆ περισσότερον ἢ εἰδωλολατρικῇ
ἄφρῳς μέσῳ τῆς ἰδικῆς του ἀσθενείας. Ἴδου διατὶ ἔφυγε μετὰ τόσου

τάχους ἐκ τοῦ σταδίου, μετέβαινε νὰ εὔρω τὸν Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ, νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιδοκίμασίαν του καὶ νὰ λάβῃ τὰς εὐχὰς του.

Ὁ Δημήτριος μὲ τὴν ζέσιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας του κατεφίλησε τὸν Νέστορα. Προσηυχήθη δὲ μετ' αὐτοῦ συντόμως, ἀλλὰ θερμότατα, τὸν ἐνεθάρρυνε περισσῶς καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ στάδιον βεβαιῶν αὐτὸν περὶ τῆς νίκης καὶ τοῦ θριάμβου του.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον τελεσθῆ ἄλλοι μεταξὺ ἄλλων ἀγῶνες. Ἐξαίφνης ὁ χριστιανὸς νεανίας, εἰς νέαν πάλιν ἐκφώνησιν καὶ προσφώνησιν καὶ πρόσκλησιν τοῦ κήρυκος διὰ τὸν Λυαῖον, πρόβη καὶ ἐδήλωσεν ὅτι αὐτὸς δέχεται ν' ἀντιπαλαίσῃ. Ἡ δὴλωσις τοῦ Νέστορος προεκάλεσε κατάπληξιν. Ὁ νεανίσκος ἐκεῖνος, ὅστις οὐδέποτε ἠκούσθη μεταξὺ τῶν ἀθλητικῶν κύκλων, πῶς ν' ἀνταγωνισθῆ πρὸς ἀθλητὴν ἀπρόσιτον καὶ ἀπροσμάχητον; Ἦτο δὲ τόσον τοῦ χριστιανοῦ τὸ κάλλος καὶ τοιαύτη ἡ τῆς μορφῆς εὐγενῆς καὶ χαρίεσσα ἔκφρασις, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ εἰδωλολατρικοὶ κύκλοι τὸν συνεπάθησαν καὶ κατεβλήθησαν. Ἐκ τῶν προτέρων ἔβλεπον ὄχι τὴν πάλην του, ἀλλὰ τὸν θάνατόν του. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐπέμενε ὅτι ὁ ἀγὼν ἔπρεπε νὰ τελεσθῆ.

Ὁ Λυαῖος, μόλις τὸν ἠτένισεν, ἐφανέρωσεν ἀμέσως ἅπασαν τὴν καταφρόνησίν του. Ἀπεποιήθη μάλιστα κατ' ἀρχὰς νὰ δεχθῆ τὸν πρὸς τὸν νεανίσκον ἀγῶνα. Ἐγώ, ἔλεγεν, ἐπαγγέλλομαι τὸν ἀθλητὴν, ὄχι τὸν ἀσφαλῆ φονέα. Ἄλλ' ὁ Νέστωρ τὸν ἐξηνάγκασε διὰ τῶν λόγων του νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ. Καὶ ἔστησαν ἀπέναντι ἀλλήλων κρατοῦντες τὰ ξίφη καὶ ἀντιβλεπόμενοι εὐσταθεῖς καὶ ἀποφασιστικοί. Μετὰ μίσους ὁ Λυαῖος καὶ ἀγερωχίας, μετ' ἀφοβίας, χάριτος καὶ τόλμης ὁ νεαρὸς Νέστωρ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δημήτριος προσηύχετο ἐν τῇ φυλακῇ ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς μαθητοῦ του. Ὡσαύτως καὶ οἱ περιστάμενοι ἐν τῷ σταδίῳ χριστιανοὶ ἀνέπεμπον πρὸς τὸν Ἰησοῦν μυστικὰς, ἀλλ' ὀλοθέρμους τὰς δεήσεις των, ὅπως δώσῃ τὴν νίκην εἰς τὸν Νέστορα. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ ἐδέετο πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἐπαναληφθῆ τὸ θαῦμα τῆς νίκης τοῦ ξανθοῦ καὶ νεαρωτάτου υἱοῦ τοῦ Ἰεσοῦ κατέναντι τῆς ὑπερηφανίας καὶ πεποιθήσεως τοῦ γίγαντος Γολιάθ.

Ὅτε οἱ ἀντίπαλοι ἐκινήθησαν, ὅλη ἡ ἀπέραντος πληθὺς τῶν εἰδωλολατρῶν, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, διήνοιγε τοὺς ὀφθαλμούς, διὰ νὰ ἴδῃ πῶς πῶς καὶ τὰ αἵματα τοῦ τολμηροῦ χριστιανοῦ. Ἄλλ' ἐξαίφνης κραυγὴ φρίκης καὶ κατάπληξις ἀπὸ μύρια στήθη διεσείσεν ὀλόκληρον τὸ στάδιον. Ταχέως ὁ Νέστωρ, ἀφ' οὗ ἐφώνησεν «ὁ Θεὸς Δημητρίου, βοήθει μοι», πλήξας θανασίμως τὸν Λυαῖον,

δὲν τὸν ἀφῆκεν ὄχι νὰ θριαμβεύσῃ, ἀλλὰ μηδὲ νὰ ἀντιπαλαίσῃ. Ἄπο-
τρέψας ἐπιτηδεῖως τὸ πρῶτον κτύπημα, τὸ ὁποῖόν ἠθέλησε νὰ διευθύνῃ
κατ' αὐτοῦ ὁ εἰδωλολάτρης ἀθλητής, ἔχωσε τὸ ἰδικόν του ξίφος εἰς
τὸ στήθος του. Ματαίως τότε ἐκείνος ἐτινάχθη ὡς τίγρις. λυπούμενος
ὄχι διὰ τὸν θάνατον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἡττάν του. Ἡ χεὶρ του ἀπέμεινε
ἀδρανής, στραφείς δὲ ἔπесе κατὰ γῆς πτώμα ἄδοξον καὶ βαρὺ.

Οἱ εἰδωλολάτραι πρὸ τοῦ ἀποτελέσματος ἐκείνου δὲν ἠδυνήθησαν
νὰ τηρήσουν τοῦλάχιστον τὰ προσχήματα στοιχειώδους εὐπρεπείας. Ὅχι
μόνον δὲν ἐπευφήμησαν τὸν Νέστορα, ἀλλὰ καὶ ἐξηγέρθησαν μανια-
κοὶ κατ' αὐτοῦ. Τὸ ὅτι ἐνίκησεν ἐθεωρήθη ἀσύγγνωστον ἔγκλημα του.
Καὶ μυρία φωναὶ ἐζήτησαν τὸν ἐπὶ τόπου θάνατον αὐτοῦ.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδίστασε νὰ προβῆ εἰς τοιαύτην ἐπαίσχυντον
πραΐειν. Ἡ ἀθλητικὴ ἱστορία δὲν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ὁμοίαν, δὲν
ᾤφειλε λοιπὸν νὰ κηλιδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του διατάσσων τοιοῦτον ἀκα-
τονόμαστον φόνον. Ἄλλὰ τὰ πλήθη, διεγειρόμενα κρυφίως ὑπὸ τῶν
αὐλικῶν, ἐκραύαζον σχεδὸν ἀπειλητικά. Ὁ αὐτοκράτωρ τότε, δοῦλος
τῶν ὄχλων του, συνήνεσεν. « Ἄς ἀποκοπῆ τοῦ νέου Χριστιανοῦ ἡ
κεφαλὴ ». Καὶ ἐκόπη. Αἱ φανατισμένοι καὶ πλήρεις μίσους ἐκεῖνα:
ὠρυγαὶ κατηύφρανον τὴν καρδίαν τοῦ Νέστορος. Ἡ λύσσα τῶν ἐθνι-
κῶν ἀπεδείκνυε τὴν ἀδυναμίαν των. Δὲν ἔφθανεν οἱ ἡττη-
μένοι. Ἡθελον νὰ προσθέσωσιν εἰς βάρος των καὶ τὴν ἀτιμίαν διότι
ὁ φόνος τοῦ Νέστορος θὰ ἦτο ἡ κακουργία καὶ τὸ αἰσχρὸς των. Ἐκνυψε
λοιπὸν τὴν ξανθὴν καὶ περικαλλῆ κεφαλὴν του καὶ παρέδωκε τὴν
πνοήν του ὑπὸ τὸ πλῆγμα τοῦ ξίφους, διὰ ν' ἀναβῆ ἔτι περικαλλέστε-
ρος ἐνώπιον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ζωῆς, πηγῆς ἅμα τοῦ ἀθανάτου κάλλους.
Μετ' ὀλίγον βαρέα βήματα στρατιωτῶν ἀντήχουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς φυ-
λακῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυλάσσετο ὁ Δημήτριος. Ὁ δεσμοφύλαξ
ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ οἱ στρατιῶται εἰσῆλθον, διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὴν
δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς διαταγήν. Ὁ Δημήτριος ἐπληροφορήθη τὴν αἰτίαν
τῆς εἰς θάνατον καταδίκης του. Ὅχι μόνον ἐπέμεινε εἰς τὴν πίστιν
τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὸς ἦτο ὁ διδάσκαλος τοῦ νεαροῦ Νέ-
στορος. Ἐκεῖνος τότε ἐνόησεν. Ὁ Νέστωρ ὑπῆρξε νικητής. Ἡὐχαρί-
στησε λοιπὸν τὸν Θεὸν ἐκ καρδίας καὶ ἔπειτα ἄφοβος, φαιδρὸς μᾶλ-
λον, προέβαλλε τὸ σῶμα του. Ἐμπρὸς λοιπὸν δήμιοι, οἱ χριστιανοὶ θὰ
νικήσωσι, τὰ θύματα θὰ καταβάλωσι τοὺς φονεῖς των.

Πλεῖσται λόγχοι διεπέρασαν τὸ στήθος καὶ τὰς πλευράς του. Καὶ
οὕτως ἀπῆλθε πρὸς τὸν Κύριον ὁ μεγαλομάρτυς Δημήτριος, διαλάμψας

μεταξὺ τῶν ἐνθερμοτέρων διδασκάλων καὶ τῶν λαμπροτέρων πρωταθλητῶν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ πίστεως.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου κατὰ τὴν 26ην Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ψάλλεται καὶ τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς ἔχον οὕτω :

«Μέγαν εὖρατο ἐν τοῖς κινδύνοις σὲ ὑπέρμαχον ἢ οἰκουμένην, ἀθλοφόρε, τὰ ἔθνη τροπούμενον. Ὡς οὖν Λυαίου καθείλες τὴν ἔπαρσιν ἐν τῷ σταδίῳ θαρρύνας τὸν Νέστορα, οὕτως, ἅγιε, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰκέτευε δωρησασθαι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος».

Ἑρμηνεία : Σέ, ὦ νικητά, ἅγιε Δημήτριε, εὖρεν ὁ κόσμος μέγαν προστάτην εἰς τοὺς κινδύνους, σέ, ὅστις ἐνίκησας τοὺς εἰδωλολάτρας. Ὅπως λιμπὸν ἔταπείνωσας τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Λυαίου, ὅτε ἐνεθάρρυνας εἰς τὸ στάδιον τὸν Νέστορα τοιουτοτρόπως, ἅγιε, παρακάλει τὸν Θεὸν μας Χριστὸν νὰ μᾶς χαρίσῃ τὸ μέγα ἔλεός του.

17. Περὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ὁ μεγαλομάρτυς καὶ τροπαιοφόρος Γεώργιος.—Ὁ μέγας οὗτος καὶ ἔνδοξος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Γεώργιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας ἐκ γονέων εὐγενῶν καὶ πλουσίων. Ἐν νεαρῷ ἔτι ἡλικίᾳ ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀνώτερον στρατιωτικὸν ἀξίωμα τοῦ χιλιάρχου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του δίνετο τὰ χρήματά του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἠλευθέρωσεν ὅλους τοὺς δούλους του.

Εἰς τοὺς διαφόρους πολέμους μὲ τὴν εἰς Θεὸν πίστιν ἀνεδείχθη νικητῆς, ἐκ τούτου δὲ ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τροπαιοφόρος. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ λαβὼν διαταγὰς νὰ ἐκτελέσῃ διωγμὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἠρνήθη καὶ μετὰ παρρησίας ὡμολόγησε τὸν Χριστὸν, διότι ἕως τότε ἦτο χριστιανὸς ἐν τῷ κρυπτῷ. Ὁ Διοκλητιανός, ἀφοῦ δὲν ἴσχυσαν τὰ δελεαστικὰ μέσα νὰ μεταβάλωσι τὸ φρόνημα τοῦ Ἁγίου, διέταξε καὶ ὑπέβαλον αὐτὸν εἰς παντοίας καὶ φρικώδεις βασάνους. Ταύτας ὁ Γεώργιος μετὰ καρτερικότητος θαυμαστῆς ὑπομείνας, ὄχι μόνον τὸν χριστιανικὸν αὐτοῦ ζῆλον ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς διὰ τοῦ παραδείγματος εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ᾠδήγησεν. Ἐν τέλει δέ, ἐπειδὴ, κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ συγγενεῖς τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ προσεῖλκυσεν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τούτου. Τὸ ἱερόν αὐτοῦ λείψανον κοιμηθὲν ὑπὸ τοῦ δούλου αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Παλαιστίνῃ κωμόπολιν Λύδδαν (μητρικὴν του πατρὶδα) ἐν μνημείῳ κατε-

τέθη. Ἐπειτα δὲ ἀνηγέρθη καὶ ναὸς ἐπ' ὄνοματι αὐτοῦ. Πλεῖστα καὶ παράδοξα θαύματα ἐποίησεν ὁ Ἅγιος, ὅστις φονεύσας τὸν δράκοντα, ἀπληθεύρωσε τὴν πρὸς βορρὰν προκειμένην αὐτῷ βασιλόπαιδα. Τὸ θαῦμα τοῦτο ὄχι μόνον ἡ ὀρθόδοξος ἀλλὰ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία πιστεύει. Ὁ Ἅγιος εἰκονίζεται ὡς ἱππεὺς (δι' ὃ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία καλεῖ αὐτὸν ἱππότην).

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν τιμᾷ τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κατὰ τὴν 23ην Ἀπριλίου, ἑορταζομένην δημοτελέστατα ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκκλησῖαι ἄπειροι καὶ διάσημοι μοναὶ φέρουσι τὸ ὄνομά του. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶται τοῦτον ἐνόμιζον προστάτην τῶν καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ φέρει ἐν τῷ μέσῳ ἡ σημαία τῶν Συνταγμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Ἐν τῇ Δύσει ἐδοξάζετο ἀπὸ τοῦ βου αἰῶνος. Κατὰ τὰς Σταυροφορίας ἡ πίστις πρὸς τὸν ἅγιον ἐκορυφώθη ἕνεκα τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν παρέσχε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ῥιχάρδον Λεοντόκαρδον. Ἐκτοτε ἀνεκηρύχθη προστάτης ἐν Ἀγγλίᾳ, Γενεῖῃ, Μόσχᾳ κ τ. λ. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὁ ἅγιος ἦτο ἐπώνυμος προστάτης ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱπποτικῶν ταγμάτων, σήμερον δὲ πολλῶν ὠσαύτως ἱπποτικῶν ταγμάτων ἐν τῇ ἀπειρομῇ παραοήμων.

Τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου ἔχει οὕτως: «Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς καὶ τῶν πτωχῶν ὑπερασπιστῆς, ἀσθενούντων ἰατρός, βασιλέων ὑπέρμαχος, τροπαιοφόρε μεγαλομάρτυς Γεώργιε, πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ἑρμηνεία: Σὺ ὦ νικητὰ, μεγαλομάρτυς Γεώργιε, ὁ ὁποῖος ἠλευθέρωσες τοὺς αἰχμαλώτους, ἐβοήθησες τοὺς πτωχοὺς, ἐθεράπευσες ἀσθενεῖς, ἐπολέμησες ὑπὲρ τῶν βασιλέων κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μεσίτευε δι' ἡμᾶς πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν μας διὰ νὰ σωθοῦν αἱ ψυχαί μας.

18. Περὶ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς εὐσεβοῦς Ἑλένης, γενόμενος αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἔθεσε τέλος εἰς τοὺς φοβεροὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμούς, διότι ἐπίστευεν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἦτο ἡ θεία θρησκεία τοῦ μέλλοντος. Κατὰ τὸ ἔτος 312 ὁ μέγας Κωνσταντῖνος πολεμῶν πρὸς τὸν Αὐγουστον Μαξέντιον, ἄν καὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἀντιπάλου του εἶχε στρατόν, πεποινθῶς ὁμως εἰς τοὺς χριστιανοὺς τοὺς ἐν τῷ στρατῷ αὐ-

τοῦ, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν Μέγαν καὶ παντοδύναμον Θεὸν τῶν χριστιανῶν, περὶ οὗ βεβαίως εἶχε διδαχθῆ ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς του Ἑλένης, ἔδραμε κατ' αὐτοῦ. Ἐνῶ δὲ προσηύχeto, περὶ τὴν ἔσπεραν εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν σταυρὸν φωτὸς φέροντα τὰ γράμματα «ἐν τούτῳ νίκα».

Ἰδὼν δὲ κατ' ὄναρ τὸν Χριστὸν κελεύοντα νὰ μεταχειρισθῆ τὸ

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος

φανὲν σημεῖον ὡς ὄπλον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, κατεσκεύασε σημαίαν καὶ ἔσθηκεν ἐπ' αὐτῆς ἐκτὸς τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ μονόγραμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· ὀνομάζεται δ' ἡ σημαία αὕτη λάβαρον (λέξις Ἀσσυριακὴ, σημαίνουσα αἰωνιότητα). Ὁρμήσας τότε κατὰ τοῦ Μαξεντίου ἐνίκησεν αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ ἀπέδωκε τὴν νίκην εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξε μετὰ τοῦ συνάρχοντός του ἐν τῷ Ἀνατολικῷ κράτει Λικινίου τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ παρεχώρησε διάφορα προνόμια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Λικί-

νιος ἤρχισε πάλιν νά ὑποστηρίξη τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν ἐξεροῦντα χάως πόλεμος μεταξύ τῶν δύο συναρχόντων· ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κωνσταντίνου ἐνίκησεν ὁ χριστιανισμός. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος γενόμενος μονοκράτωρ κατέστησε τὸν χριστιανισμόν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους, χωρὶς ὅμως καὶ νά καταδιώξη τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν. Τὸ 330 μετέφερε τὴν ἑδραν τοῦ κράτους ἀπὸ Ρώμης εἰς Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς μὲν Νέαν Ρώμην ἐκάλεσεν, ἡ δὲ λαὸς Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὄλιγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Νικομηδείας Εὐσεβίου, τὴν δὲ 21ην Μαΐου 337 ἀπέθανεν ἐν Νικομηδείᾳ· τὸ σῶμα του μεταφερθὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχεν ἰδρῦσει. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος θέσας τέρμα εἰς τοὺς διωγμοὺς καὶ ἐπιτρέψας τὴν ἐλευθέρην ἐξάσκησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνεδείχθη μέγας προστατὴς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τιμᾷ τοῦτον ὡς ἅγιον καὶ ἱσαπόστολον.

Τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀγάπην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔδειξε καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς μεγαλοπρεπῶν ναῶν εἰς διαφόρους μεγαλοπόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ὡς τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐπιμελείᾳ τῆς μητρὸς του τῆς Ἁγίας Ἐλένης, τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου ἐν Ἱεροσολύμοις, ὁ ὁποῖος καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι τὸ ἱερὸν προσκύνημα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου πανηγουρικῶς ἀνυψώθη πρὸς προσκύνησιν ὁ τίμιος στανρός, ὁ ὁποῖος ἀνευρέθη παρὰ τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐφορτᾷ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης τὴν 21ην Μαΐου, καθ' ἣν ψάλλεται τὸ ἑξῆς ἀπολυτίκιον.

«Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος καὶ ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλήσιν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος, ὁ ἐν βασιλευσιν ἀπόστολός σου Κύριε, βασιλεύουσαν πόλιν τῇ χειρὶ σου παρέθετο· ἦν περισφῶξε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, μόνε φιλάνθρωπε.

Ἑρμηνεία: Ὁ Κωνσταντῖνος ὅστις εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ σου καὶ δὲν ἐκλήθη εἰς τὸν χριστιανισμόν ὑπ' ἀνθρώπων ἀλλ' ὑπὸ σοῦ τοῦ ἰδίου, ὅπως ἄλλοτε ὁ Παῦλος, παρέδωκεν εἰς τὴν ἐξουσίαν σου (προστατεύσας τὸν χριστιανισμόν) τὴν βασιλεύουσαν πόλιν (δηλ. τὴν Κων]πολιν)· σῶζε ταύτην ὁ Χριστέ, μόνε φιλάνθρωπε, πάντοτε ἐν εἰρήνῃ μὲ τὴν μεσιτείαν τῆς Θεοτόκου.

19. Θρησκευτικαὶ ἔριδες, ὁ Ἄρειος καὶ ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ σύνοδος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐταράσσετο ὑπὸ θρησκευτικῶν ἐριδῶν. Ὁ Ἄρειος ὅστις ἦτο πρεσβύτερος (ιερεὺς) εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας προσπαθῶν νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος καὶ ἀποτυχῶν εἰς τὰς ἐνεργείας του, ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, πρεσβεύων ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός, ὡς ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ὅτι εἶναι κτίσμα, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τὸ τελειότερον τῶν κτισμάτων.

Ἡ στρεβλὴ καὶ πεπλανημένη αὕτη διδασκαλία διαδοθεῖσα ἀνεστάτωσε τὸν χριστιανισμόν. Ματαίως ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας προβλέπων τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ ἐκκλησία, προσεπάθει διὰ παραινήσεων καὶ συμβουλῶν νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Ἄρειον εἰς τὸν ἀληθῆ-δρόμον. Βλέπων ὅμως ὅτι αἱ πατρικαὶ του συμβουλαὶ ἀπέβαινον εἰς μάτην, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τοπικὴν ἢ ἐπαρχιακὴν σύνοδον. Ἡ σύνοδος κληθεῖσα καὶ ἀκούσασα τὰς βλασφημίας ταύτας τοῦ Ἀρείου κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν ταύτην. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Ἄρειος ἐξηκολούθησε νὰ διδάσκῃ τὰ αὐτά. Τότε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἐκεῖθεν.

Ὁ Ἄρειος καταφυγὼν εἰς Παλαιστίνην ἐξηκολούθησε νὰ διδάξῃ τὰς δοξασίας αὐτοῦ. Ἡ αἵρεσις αὕτη τοῦ Ἀρείου, προτὶν πλάνης, ἐκλόνησε τὴν πίστιν ἐνίων χριστιανῶν, ἔφθασε δὲ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τότε ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νὰ θέσῃ τέρμα καὶ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν δημιουργηθείσας ἔριδας συνεκάλεσεν εἰς τὴν *Νικαίαν* τῆς *Βιθυνίας* (Μ. Ἀσία) τῷ 325 μ. Χ. τὴν *πρώτην κληθεῖσαν οἰκουμενικὴν σύνοδον* (1) συγκροτηθεῖσαν ἐκ 318 θεοφόρων πατέρων καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίνου, εἰς ἣν ἀπήγγειλε καὶ κατάλληλον λόγον πρὸς τοὺς συνελθόντας ἐπισκόπους περὶ ὁμονοίας.

Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ὠμίλησαν πολλοὶ ἐπίσκοποι· διεκρίθησαν δὲ κατὰ τὰς συζητήσεις ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας διάκονος *Ἀθανάσιος* καλούμενος, ὅστις ἀποστομώσας τὸν Ἄρειον κατέπεισε τὴν σύνοδον νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι

---

(1) Ἡ σύνοδος αὕτη ὠνομάσθη Οἰκουμενικὴ, διότι διὰ πρώτην φορὰν συνήρχοντο ἐπίσκοποι ἐξ ὅλης τῆς Οἰκουμένης.

ἐγενήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸ τῶν αἰώνων καὶ δὲν ἐποιήθη, ὁ ἐπίσκοπος Μύρων τῆς Λυκίας ἅγιος **Νικόλαος** καὶ ὁ ἐπίσκοπος Τριμυθουῶντος τῆς Κύπρου ἅγιος **Σπυρίδων**. Ἡ σύνοδος αὕτη κατέδικασε παμψηφεί τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ συνέταξε τὰ 7 ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς Πίστεως, διὰ τῶν ὁποίων πᾶς χριστιανὸς ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἀληθῶς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ. Ἡ αὕτη σύνοδος ἐρρῦθμισε καὶ τινα ἄλλα θρησκευτικὰ ζητήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἐσορτὴν τοῦ Πάσχα (*).

Κτίσις Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὸν κανονισμὸν τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ζητημάτων, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐσκέφθη δὲ τότε, ὅτι ἡ Ρώμη δὲν ἦτο πλέον κατάλληλος διὰ νὰ κατοικῇ ἐν αὐτῇ, διότι ἐπεκράτει ἡ εἰδωλολατρεία, ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἐπεκράτει ὁ χριστιανισμὸς.

Ἦλθε λοιπὸν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐξέλεξεν ὡς κατάλληλον θέσιν τὸν Θρακικὸν Βόσπορον, κτίσας ἀκριβῶς ἐκεῖ ἐνθα ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον νέαν πόλιν ὠραιότητα, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε **Νέαν Ρώμην**. Τὴν πόλιν ταύτην ἐκόσμησε διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων, ἅτινα συνέλεξεν ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ ἄλλων χωρῶν καὶ ὠχύρωσε ταύτην δι' ἰσχυρῶν τειχῶν, οἰκοδομήσας μετὰ τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς του Ἑλένης καὶ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ 330 μ. Χ. ἐτέλεσε μεγαλοπρεπέστατα τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας του, ἧτις βραδύτερον ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου, ὀνομασθεῖσα **Κωνσταντινούπολις** (**).

Ἐτίμησε δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς μέγιστον βαθμὸν, διότι καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν Ἀθηναίων ἐπροσέταυτε καὶ διότι, ἐνῶ ἦτο αὐτοκράτωρ, ἔθεώρει καύχημά του νὰ λέγηται **στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων**.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὠνομάσθη **μέγας** διὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῦ κατορθώματα. Ἡ ἐκκλησία τιμῶσα τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, ὡς

---

(1) Ἡ ἐσορτὴ τοῦ Πάσχα ὠρίσθη ὑπὸ τῆς πρώτης οἰκουμένης συνόδου νὰ τελεῖται τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἑαριῆς ἰσημερίας.

(2) Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἦτο πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔπειτα ὠνομάσθη ἕνεκα τῆς ἀπολύτου ἐπικρατήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου **ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία**.

προηγούμενως εἶπομεν, κατέταξεν αὐτὸν καὶ τὴν εὐσεβῆ μητέρα αὐτοῦ Ἑλένην μεταξὺ τῶν ἁγίων.

20. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Ἀλεξανδρείας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πολλοὶ ἀνεφάνησαν καὶ διέπρεψαν ὡς μεγάλοι διδάσκαλοι, ἱεράρχαι καὶ συγγραφεῖς τῆς ἐκκλησίας, οὔτινες καὶ ἀντεπεξῆλθον ἐναντίον τῶν διαφορῶν ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πάντας τοὺς διαπρέψαντας καὶ διακριθέντας ἐκ τῶν ρητόρων καὶ συγγραφέων καὶ τοὺς ἀκολουθήσαντας πιστῶς τὰς παραδόσεις καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὠνόμασαν, χάριν τιμῆς, Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Μεταξὺ τῶν Πατέρων τούτων διακεκριμένην θέσιν κατέλαβον, ὁ Ἀθανάσιος, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, Βασίλειος ὁ μέγας καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ἀθανάσιος ὁ μέγας ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 297 μ. Χ. ἐκ γονέων πτωχῶν ἀλλ' εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων Χριστιανῶν. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀνετράφη ὑπὸ τῶν γονέων του εὐσεβέστατα. Οὕτω νέος ὢν φιλότιμος καὶ λίαν φιλόπonos, διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συσπουδαστῶν του διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιμέλειαν καὶ χρησιμότητα. Ἔνεκα τῶν προτερημάτων αὐτοῦ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας τὸν ἠγάπα πολὺ καὶ τὸν ἐπροστάτευεν. Ὅτε δὲ ἐμεγάλωσε τὸν ἐχειροτόνησεν εἰς ἀρχιδιάκονον. Συνέβη δὲ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦς ἀκριβῶς νὰ ἀναφανῆ εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ Ἄρειος, τοῦ ὁποίου τὰς πεπλανημένας δοξασίας καταπολεμήσας ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ἐπωνομάσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας *στύλος τῆς ὀρθοδοξίας*.

Ἡ ἀπέραντος πολυμαθία τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατεδείχθη ὄχι μόνον κατὰ τὰς μεγάλας συζητήσεις ἐν τῇ Α' οἰκουμενικῇ συνόδῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πολλὰ αὐτοῦ συγγράμματα διὰ τῶν ὁποίων καταπολεμῆ καὶ ἀνασκευάζει τελείως τὰς γνώμας καὶ τὰς δοξασίας τοῦ Ἀρείου.

Τοιοῦτος ὢν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐγένετο καὶ διετέλεσεν ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐπὶ 45 ὀλόκληρα ἔτη. Κηρύττων μετ' ἀπερίττου εὐγλωττίας καὶ διδάσκων τὰς μεγάλας τοῦ χριστιανισμοῦ ἀληθείας, δεκάκις ἐξωρίσθη καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἔμεινεν ἐξόριστος. Διὸ καὶ ἡ ἐκκλησία δικαίως ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς ἅγιον καὶ ὥρισε νὰ ἑορτάζωμεν τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 18 Ἰανουαρίου.

21. Ὁ Ἰουλιανὸς πολέμιος τοῦ χριστιανισμοῦ.

Οἱ διαδεχθέντες τὸν Μεγάλον Κωνσταντῖνον ἀκολουθοῦντες τὴν πολιτικὴν ἐκείνου ἐπέδειξαν μεγάλην εὐνοίαν πρὸς τὸν χριστιανισμόν. Μοναδικὴν ἐξαιρέσιν μόνον ἀπέτελεσεν ὁ Ἰουλιανὸς 361—363, ὁ ὁποῖος κατεδίωξε τὸν χριστιανισμόν καὶ ἔτρεφε θερμὴν ὑγάπην πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν θρησκείαν. Πολλάκις δὲ ὁ ἐθνικὸς ὄχλος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του παρεξαιρέτη εἰς διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν.

Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπεστήριξε τοὺς αἰρετικούς καὶ διέσχισε τὴν ἐκκλησίαν, ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὰς κλασσικὰς σπουδὰς καὶ ἐξήτει διὰ παντὸς τρόπον νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν Ἐθνικὴν θρησκείαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ ἔργων· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰσήγαγε εἰς τὴν λατρείαν τῶν ἐθνικῶν τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ἄσμα, ἔδρυσεν διάφορα φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ ἐφρόντισε περὶ ἠθικῆς βελτιώσεως τοῦ ἐθνικοῦ κλήρου.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπειδὴ διὰ τῶν πολλῶν του φροντῖδων καὶ προσκυθειῶν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του ἐκλήθη παραβάτης ἢ ἀποστάτης. Αἱ τελευταῖαι του δοκιμαί (ἀπόπειραι) ὑπῆρξαν καὶ αἱ τελευταῖαι πνοαὶ τῆς θρησκείας τῶν ἐθνικῶν. Ταῦτα συνησθάνθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰουλιανὸς ἀποθνήσκων, καθ' ὃν χρόνον ἐπολέμει ἠρωτικῶς πρὸς τοὺς Πέρσας, ἐνθα ἀνεφώνησε «*Νενίκηκας Γαλιλαίε!*».

22. Ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη τῷ 330 μ. Χ. ἐν Καισαρείᾳ πόλιν τῆς Καππαδοκίας (Μ. Ἀσίας), ὑπὸ πλουσίων καὶ εὐγενῶν γονέων, οἵτινες ὅμως ἐπειδὴ ἦσαν χριστιανοὶ ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τοὺς διωγμούς. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἐμμέλεια, γυνὴ εὐσεβῆς καὶ ἐνάρετος, ἐφρόντισε νὰ ἀναθρέψῃ τὸν μικρὸν Βασίλειον μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ πολὺ ἐλεήμων ἐνέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ αἰσθήματα τῆς ἐλεημοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας.

Περαιῶσας ὁ Βασίλειος ἐν τῇ πατρίδι του τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς μετέβη τῇ συμβουλῇ τοῦ πατρὸς του, καὶ χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν, εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετέπειτα εἰς Ἀθήνας ἐνθα μετὰ τοῦ συσπουδαστοῦ του Γρηγορίου ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν (1). Μετ'

(1) Κατ' ἄλλους ὁ Μ. Βασίλειος κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς Ἀντιόχειαν ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Νομικῆς καὶ μετέπειτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀθήνας διψῶν νὰ σπουδάσῃ φιλοσοφικά.

ὀλίγον χρόνον ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐγένετο διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς. Μετὰ μακρὰν δ' ἔπειτα διατριβὴν ἐν ἐρήμῳ ἔνθα προσευχόμενος κατέγινεν ἰδίᾳ εἰς θρησκευτικὰς μελέτας, ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Καισαρείας.

Ὁ Βασίλειος ὡς ἐπίσκοπος ἀνεδείχθη ὄντως μέγας. Προσφέρων ἑαυτὸν ἄφ' ἑνὸς μὲν ὡς ὑπόδειγμα ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἄφ' ἐτέρου δὲ ἀκλόνητος καὶ ἀτρόμητος ὅταν διάφοροι περιστάσεις ἐξήτουν τοῦτο. Αὐτὸς ζῶν λιτότατα, πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ καὶ πᾶν ὃ, τι ἐκέρδιζεν ἀφιέρωνεν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας. Ἐβοήθει ἀνεξαιρέτως τοὺς χριστιανούς, Ἐθνικοὺς καὶ Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ ἀκόμη πλουσίους κατέπειθε νὰ ἀκολουθῶσι τὸ παράδειγμά του, κατῴρθωσεν δὲ νὰ ἰδρῦσῃ ἐν Καισαρείᾳ πτωχοκομεῖον, νοσοκομεῖον καὶ ὄρφανοτροφεῖον, ἅτινα ἀπετέλεσαν ὀλόκληρον συνοικίαν, **Βασιλειάδα** ὀνομασθεῖσαν.

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ *Οὐάλεντος*, ὅστις ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Ἀρειοῦ, ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασίλειον ὁ ἐπίτροπός του *Μόδεστος*, ὁ ὁποῖος εἶχε σταλῆ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ἐπισκόπους διὰ νὰ πείσῃ αὐτοὺς μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἀπειλὰς ἕξορίας, μαρτυρίων καὶ θανάτου, ὅπως γίνωσιν Ἀρειανοί, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔγιναν τοιοῦτοι. Εἰς τὸν Μόδεστον ὅμως ὁ Βασίλειος ἀπήντησε μετὰ τόσου θάρρους, ὥστε ὅχι μόνον αὐτὸν ἐξέπληξεν ἡ ἀνδρική του στάσις, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοκράτορα ἔκαμε νὰ τὸν θαυμάσῃ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἤσυχον.

«Τίποτε δὲν φοβοῦμαι ἐξ ὅλων τούτων, ἀπήντησεν εἰς τὸν Μόδεστον· ἀρπογὴν περιουσίας δὲν ἔχω νὰ σκεφθῶ, ἀφοῦ δὲν ἔχω, παρὰ ὀλίγα παλαιὰ ἐνδύματα καὶ τινὰ βιβλία· ἕξορίαν δὲν γνωρίζω, διότι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον εἶμαι παρεπίδημος καὶ ξένος, μαρτύρια δὲν δύναται νὰ ἀσκηθῶσιν εἰς τοσοῦτον ἀσθενὲς σῶμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἐλαχίστη προσβολὴ τοῦ ἀνέμου δύναται νὰ τὸ ἀνατρέψῃ· ὁ θάνατος δὲ εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις θὰ μὲ ἐνώσῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ἐκπληρώσῃ τὰς εὐχὰς μου. Εἴμεθα πρᾶοι καὶ ταπεινοὶ πρὸς ἔλους, ὅχι μόνον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐλάχιστον τῶν ἀνθρώπων· προκειμένου ὅμως περὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ οὐδένα φοβούμεθα. Τὸ πῦρ, τὸ ξίφος, τὰ θηρία καὶ οἱ ὄνυχες οἱ καταξοσχίζοντες τὰς σάρκας, προξενοῦσιν εἰς ἡμᾶς ἀπόλαυσιν μᾶλλον ἢ κατάπληξιν καὶ φόβον. Διαβιβάσατε λοιπὸν πάντα ταῦτα εἰς τὸν αὐτοκράτορα».

Ὁ Μ. Βασίλειος ὅστις διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ φιλο-

μάθειαν καὶ φιλοπονίαν, συνέγραψε διάφορα συγγράματα, ἰδίως δὲ κατὰ τῶν δοξασιῶν τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἐρμηνευτικά ἐπὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ λειτουργίαν, ἥτις ψάλλεται ὠρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους. Ἀπέθανε δὲ τῷ 349 μ. Χ.

23. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

Γρηγόριος ὁ ἐπονομασθεὶς Ναζιανζηνός ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς πόλεως Ναζιανζοῦ τῆς Καππαδοκίας, τὴν πρώτην χριστιανικὴν ἀνατροπὴν ἔλαβε παρὰ τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ μητρὸς Νόννης. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσπούδασεν εἰς τὴν Καισάρειαν, Ἀλεξάνδρειαν καὶ Ἀθήνας, δπου συνεδέθη μετὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἦλθε ἀργότερον εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου ἔνθα διέτριβεν ὁ Βασίλειος καὶ κατέγινε μετ' αὐτοῦ εἰς βαθείας μελέτας τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἐν γένει τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ ἐπέστρεψε εἰς τὴν πατρικὴν αὐτοῦ πόλιν Ναζιανζόν, ἔνθα ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἐπισκόπου πατρός του, τὸν ὁποῖον ἐβόηθει εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐπισκοπῆς. Εἰς πολλὰ μέρη εἶχε φθάσει ἡ φήμη περὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ παιδείας καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, ὥστε πολλαχοῦ ἐζήτουν αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον, ἀλλ' αὐτὸς ἐπιμελῶς ἀπέφευγεν. Ὅταν ὁμοῦς οἱ ὀλίγοι ἀπομεινάντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁρθόδοξοι κατεπιέζοντο σκληρῶς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἔστειλαν καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν ὡς ἐκκλησιαστικὸν προῖσταμένον, δὲν ἐβράδυνεν οὕτως νὰ ἀποδεχθῆ τὴν πρόσκλησιν καὶ ἐκεῖ εἷς τινα μικρὸν ναόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, ἐξεφώνησε τοὺς περιφήμους καὶ ὀνομαστοὺς πέντε λόγους ἐναντίον τοῦ Ἀρειανισμοῦ, περὶ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου (δηλ. τοῦ Χριστοῦ) ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπωνομάσθη **Θεολόγος**. Ὅταν δὲ ὁ Θεοδόσιος ὁ Α' ἐγένετο αὐτοκράτωρ (380 μ. Χ.) ἀνεκήρυξε τὸν Γρηγόριον ἀρχιεπίσκοπον Κων)πόλεως καὶ τὸν ὠνόμασε πρόεδρον τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου (381 μ. Χ.). Δυστυχῶς ὁμοῦς ἠναγκάσθη λόγῳ τῶν πολλῶν κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεων τῶν ἐχθρῶν του ταχέως νὰ φύγῃ ἐκ Κων)πόλεως καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ναζιανζόν. Ἐκεῖ ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ ἐξοχικόν του κτῆμα ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 390 μ. Χ.

Ὁ Γρηγόριος ὑστέρει κατὰ τὸ διοικητικὸν χάρισμα, διακρίνεται ὁμοῦς ὡς μέγας ῥήτωρ καὶ ὡς διακεκριμένος συγγραφεὺς, πλείστους λόγους, ἐπιστολάς καὶ ποιήματα συγγράψας. Διὰ τὰ ἔξοχα δὲ αὐτοῦ συγγράμματα θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν μεγίστων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τιμᾷ τὴν μνήμην αὐτοῦ κατὰ τὴν 25ην Ἰανουαρίου.

24. Θεοδόσιος ὁ μέγας.

Πολλοὶ αὐτοκράτορες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀνέβησαν τὸν θρόνον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, σπουδαιότατος ὅμως ὄλων τούτων ὑπῆρξε **Θεοδόσιος ὁ μέγας**.

Ὅτε οὗτος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, εὔρε τὸ κράτος περιστοιχούμενον καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ πολλῶν ἐχθρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ **Βησιγόθοι** (1) εἶχον φθάσει μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Θεοδόσιος, ὡς ἀνὴρ συντοῦς καὶ γενναῖος, ἀντεπεξῆλθεν ἐναντίον ὄλων αὐτῶν καὶ ἀφοῦ κατέβαλε καὶ ὑπέταξε μετὰ πολυετῆς ἀγῶνας ὄλους τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ τοὺς ἐν τῇ δύσει ἐχθροὺς ἐξησφάλισε καὶ ἐπαγίωσε τὴν τάξιν καὶ εὐημερίαν καθ' ὅλον τὸ ἀπέραντον Ῥωμαϊκὸν κράτος.

Ὁ Θεοδόσιος ἀναδεικνύεται μέγιστος προστάτης τῆς ὀρθο-δοξίας.—Ὁ Θεοδόσιος βλέπων ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως **Δημόφιλος** ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Ἀρείου, δὲν ἐβράδυνε νὰ καταβιβάσῃ τοῦτον ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ὀρθόδοξον καὶ διαπρέποντα ἐπὶ εὐ-γλωττίᾳ καὶ πολυμαθείᾳ **Γρηγόριον τὸν Ναξιανζηνόν**.

Μετὰ τινα χρόνον συνεκάλεσε ἐν Κωνσταντινουπόλει (τῷ 381 μ.Χ.) **δευτέραν οἰκουμενικὴν σύνοδον** ἐξ 150 θεοφόρων πατέρων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, ἡτις κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου, ὅστις ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ συνεπλήρωσε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως διὰ τῆς προσθήκης καὶ τῶν ἄλλων **πέντε** ἄρθρων. Οὕτως ἐπεκυρώθη τὸ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόγμα καὶ συνεπληρώθη τὸ σύμβολον τῆς Πίστεως, ὃπερ μένει ἔκτοτε ἀμετάβλητον ὑπὸ τῶν χριστιανῶν.

Ὁ Θεοδόσιος ὑπερέβαλεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, διότι ἐνῶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἠνείχετο τοὺς ἐθνικούς, οὗτος διὰ διατάγματος ἐκδοθέντος τῷ 392 μ.Χ. κατήργησε τὴν εἰδωλολατρείαν, διέλυσε τοὺς συλλόγους τῶν ἐθνικῶν ἱερέων, ἔκλεισε τοὺς ναοὺς αὐτῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸ **μαντεῖον τῶν Δελφῶν**, κατήργησε τοὺς **ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας**, μετέτρεψεν ὄλους τοὺς ναοὺς τῶν ἐθνικῶν εἰς χριστιανικοὺς ἐπιβαλὼν ἐν τέλει διὰ τῆς

---

(1) Οἱ Βησιγόθοι ἦσαν λαὸς γερμανικῆς φυλῆς, ὅστις ἐπέδραμεν ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Ἑθρώπης εἰς τὰ μεσημβρινὰ αὐτῆς μέρη.

βίας τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, γενόμενος οὕτως ὁ μέγας θεμελιω-
της καὶ ἰδρυτῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (¹).

Ὁ Θεοδοσίος μετὰ ταῦτα (τῷ 395 μ. Χ.) σπεύδων νὰ καταπαύσῃ
ἀναρχικὰ τινὰ κινήματα ἀναφνέντα ἐν τῇ Δύσει μετέβη εἰς Ῥώμην καὶ
κατόπιν εἰς Μεδιόλανον (Μιλάνον), ἔνθα ἀσθενήσας ἀπέθανεν. Ὀλίγον
δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του διένειμε τὸ κράτος του εἰς τοὺς δύο υἱοὺς
του καὶ τὸ μὲν Ἀνατολικὸν ἔδωκεν εἰς τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱὸν
Ἀρκάδιον, τὸ δὲ Δυτικὸν εἰς τὸν νεώτερον υἱὸν του Ὀνώριον.
Ἐκ τῶν κρατῶν τούτων τὸ μὲν δυτικὸν διετηρήθη μόλις ἑκατὸν ἔτη,
τὸ δὲ ἀνατολικὸν μὲ πρωτεύουσαν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τὴν
Κωνσταντινούπολιν ἔζησεν ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη περιελθὼν εἰς μεγί-
στην ἀκμὴν.

25. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος χάριν τῆς μεγάλης αὐτοῦ εὐγλωττίας καὶ
πειθοῦς εἰς τοὺς λόγους του, ἐπωνομάσθη **Χρυσόστομος**, ἦτο Ἕλλην
τὸ γένος, ἐγενήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 347 μ. Χ. ὑπὸ γονέων ἐπιφανῶν
καὶ εὐσεβεστάτων, ἀνετράφη δὲ μετ' ἄκρας ἐπιμελείας μόνον ὑπὸ τῆς
μητρὸς αὐτοῦ Ἀνθούσης, διότι ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του
ἔμεινε ὀρφανὸς πατρὸς.

Ἐσπούδασε δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν θεολογίαν
διακρινόμενος πάντοτε εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀντιόχεια ἦτο
πυρσοφεγγῆς ἔστια πάσης παιδείας καὶ ἐπιστήμης, διὸ καὶ **Συριάδες**
Ἀθῆναι ἐπωνομάζετο.

Ὁ Ἰωάννης χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον Ἀντιοχείας, ἀπέ-
κτησε τόσῃν φήμῃν ὡς ῥήτωρ (²), ὥστε μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου
χρόνου ὁ περίπυστος καὶ περιβόητος εἰς πάντας καὶ πανταχοῦ,

---

(1) Πολλοὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν τότε παρεκτρέπομενοι κατέστρεψαν παρὰ
τὸ εἰρηνοποιοῦν πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας θραυμάσια ἔργα, ἦτοι ἀγάλ-
ματα, ἀνδριάντας κ.λ.π. τῆς ἀρχαίας τέχνης, κατηδάφιζον δὲ ἐκ φανατισμοῦ
ἐξόχους καὶ λαμπροὺς ναοὺς τῆς ἀρχαιότητος.

(2) Πλειστοὶ ἦσαν εἰ παρακαθήμενοι ὀξυγράφοι. οἱ τὰ ὑπὸ τοῦ ῥήτορος
λεγόμενα μετὰ πάσης γράφοντες σπουδῆς καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ πέμποντες,
οὐ μόνον εἰς τὰς ἐγγυὺς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀπωτέρας καὶ ἀπωτάτας τῶν πόλεων
τῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τούτου δὲ τοῦ μέσου ἐπήρχοντο, ὡς εἰκόσ, αὐτὰ τὰ
πράγματα εἰς κατακύρωσιν τῆς προδραμούσης φήμης καὶ πᾶς ὁ ἐλεγχόμενος
ὡς μὴ ἀναγνοὺς λόγον χρυσοστομικὸν ἐθεωρεῖτο ἢ ὡς κακόμουςος ἢ ὡς τελείως
ἄμουςος ἢ ὡς ἀπειρόκαλος καὶ ἀναίσθητος.

ὁ θεσπέσιος Ἰεροκῆρουξ τῆς Ἀντιοχείας ἐκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁμοφώνως ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ τῆς συνόδου τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν χηρεύοντα πατριαρχικὸν θρόνον τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων, ἀφοῦ πρῶτον ἐχειροτονήθη κανονικῶς ἀρχιερεὺς τῷ 390 μ. Χ.

Μετὰ τὴν ἀνοδὸν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἡ πρώτη αὐτοῦ φρονεῖς ὑπῆρξεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἰς τοὺς ἐθνικοὺς καὶ ἡ καταπολέμησις τῶν αἰρετικῶν καὶ ἡ ἀκαταπόνητος καὶ μηδέποτε ἀποκάμνουσα προστασία καὶ βοήθεια τῶν πτωχῶν.

Διόκησε τὸν κλῆρον μετ' ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ αὐστηρότητος, ἐκίρηξε μετὰ μεγάλης παρρησίας πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, ἤλεγξε καὶ δυσηρέστησε δημοσίᾳ πολλοὺς κατέχοντας ὕψιστα ἀξιώματα διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῶν, ἀδιαφορῶν πάντοτε διὰ τὸν φθόνον καὶ τὴν ὀργὴν τῶν ἐλεγχομένων.

Ὁ Ἰωάννης ἤλεγξε καὶ κατηγορεῖ μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος τὴν μεγάλην πολυτέλειαν καὶ ἀσωτίαν τῆς αὐλῆς τῆς αὐτοκρατείας *Εὐδοξίας*, συζύγου τοῦ Ἀρκαδίου, ἣτις διεκρίνετο μᾶλλον διὰ τὸ σωματικὸν αὐτῆς ἢ τὸ πνευματικὸν κάλλος, ἔνεκα δὲ τούτου δις ἐξωρίσθη τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς. Κατὰ τὴν δευτέραν δὲ ὑπερτριετῇ ἐξορίαν αὐτοῦ ἀπέθανε τῷ 407 μ. Χ. εἰς τὴν Ποντικὴν πολίχνην *Κόμωνα* ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα περίπου ἔτων.

Μετὰ παρέλευσιν τριῶν περίπου δεκαετηρίδων (τῷ 438 μ. Χ.) ἐπὶ τοῦ πατριάρχου *Πρόκλου*, ἀξίου μαθητοῦ τοῦ Χρυσοστόμου, πείσαντος τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν μικρὸν νὰ ἀπονεύμῃ δικαιοσύνην εἰς τὴν μνήμην τοῦ θεσπεσιωτάτου πατριάρχου, διετάχθη ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ σεβασμίου λειψάνου του καὶ ἡ μεταφορὰ του μετὰ λαμπροτάτης πομπῆς εἰς Κων)πολιν, ἡγουμένου τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις πρῶτος ἠσπάσθη τὴν λάρνακα αὐτοῦ ζητῶν συγχώρησιν ὑπὲρ

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

τῶν γονέων του διὰ τὴν διαπραχθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν ἀδικίαν. Κατετέθη δὲ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον εἰς τὸν περιώνυμον ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων παρὰ τὰς θήκας τῶν βασιλέων (1).

Ὁ Χρυσόστομος συνέγραψε πλεῖστα συγγράμματα καὶ λόγους, ἑρμηνεῖαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, διαφόρους πραγματείας καὶ ἐπιστολάς καὶ τὴν τελουμένην μέχρι σήμερον λειτουργίαν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ.

Ἡ ἐκκλησία θέλουσα καὶ ἄλλως νὰ τηρήσῃ ἀγῆρω καὶ θιάλλουσαν τοῦ κλείσαντος καὶ μεγαλύναντος αὐτὴν πατριάρχου τὴν μνήμην, ὥρισεν εἰς τιμὴν αὐτοῦ τέσσαρας ἐνιαυσίους ἑορτάς.

26. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Πολλοὶ ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες ἀνέβησαν τὸν θρόνον τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἰδίως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον, ὑπῆρξαν ἀνάξιοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ πάλιν ἐκ τούτων ἔπραξαν μεγάλα κατορθώματα καὶ ἐπέδειξαν ἕξοχον ἀνδρείαν καὶ φιλοπατρίαν. Πρῶτος εἰς τὴν σειρὰν τῶν λαμπρῶν αὐτοκρατόρων εἶναι ὁ Ἰουστινιανός, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ τοῦ 527—565 μ. Χ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διαδεχθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν θεῖόν του Ἰουστίνον παρὰ τοῦ ὁποῦο ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ἐπιμελῶς, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὥπως καταστήσῃ τὴν βασιλείαν του καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ὅσον τὸ δυνατὸν λαμπροτέραν. Καὶ ἀληθῶς ἐπέτυχεν εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς προσπαθείας, δ.ότι ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐξετελέσθησαν τσαῦτα εἰρηνικὰ καὶ πολεμικὰ ἔργα, ὅσα εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἀνὴρ μὲ πολὺ ἰσχυρὰν θέλησιν, εἶχεν ἕξοχον καὶ ἀξιοθαύμαστον νοῦν καὶ ἰδιοφυίαν νὰ ἐκλέγῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του. Δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκλέξῃ ὡς συνεργάτας του τὸν διάσημον νομομαθῆ **Τριβωνιανὸν** καὶ διὰ τὰ πολεμικὰ ἔργα τοὺς ἑξόχους στρατηγοὺς **Βελισσάριον** καὶ **Ναρσήν**. Ὅχι ὅμως ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ **Θεοδώρα**.

(1) Οὕτω κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἀπῆλαυε μετὰ θάνατον τῆς πρεπούσης πανθήμου τιμῆς, ὁ ἐν ἁγίοις θεσπέσιος καὶ ἐν μεγαλοφυῆ δαιμόνιος ἀνὴρ, τοῦ ὁποῦο ζῶντος πᾶσαν ἐκίνησε μηχανὴν νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ ἐνέργειαν τῶν ἰδίων ὁμογενῶν ὁ φθόνος.

Συνέβη μάλιστα κατὰ τὴν λεγομένην **στάσιν «τοῦ νίκαι»** ὁ θρόνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ σαλευθῆ ὑπὸ τῆς **μανίας** τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φατριῶν, ἡ Θεοδώρα ἐν τούτοις ἦτο ἐκείνη, ἥτις διὰ τῶν γενναίων συμβουλῶν τῆς ἔσωσεν αὐτόν.

Βελισσάριος. Ὁ ἔξοχος στρατηγὸς **Βελισσάριος** ὡς καὶ ὁ ἐπίσης ἱκανώτατος στρατηγὸς **Ναρσῆς** συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, ὥστε νὰ καταστῆ οὗτος ἀξιόμαχος καὶ δυναθῆ νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς πολλαπλοῦς ἐχθροὺς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ὁ Βελισσάριος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις σταλεῖς εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς κατέλυσε τὸ ἐκεῖ κράτος τῶν **Βανδάλων**, ὑπαγαγὼν τὴν χώραν ἐκείνην ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντίου. Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ὑπέταξε τοὺς κατέχοντας τὴν Ἰταλίαν **Ὀστρογότθους**, ἀπέκρουσε δὲ κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Πέρσας οἵτινες ἠπέλιψαν τὰ ὄρια τοῦ κράτους, ὑποχρεώσας αὐτοὺς νὰ συνάψουν μετὰ τοῦ Βυζαντίου εἰρήνην.

Διὰ τοῦ ἐπιφανοῦς δὲ στρατηγοῦ **Ναρσῆ** κατετρόπωσε τοὺς ἐπαναστήσαντας πάλιν ἐν Ἰταλίᾳ Ὀστρογότθους, καταστήσας τὴν Ἰταλίαν βυζαντινὴν ἐπαρχίαν, ὅτε ὁ Βελισσάριος ἐπολέμει τοὺς Πέρσας.

«**Στάσις τοῦ Νίκαι**». Ὁ Βελισσάριος κατέβαλεν ἐπίσης τὴν ἐκραγεῖσαν ἐμφύλιον στάσιν μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν, τῶν **πρασίνων** καὶ **γαλαζίων**, ἥτις ἐκλήθη «**στάσις τοῦ νίκαι**» καὶ ἥτις ὡς εἶπομεν ἠπέλιψε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἰδοὺ πῶς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον πάντοτε δύο ἀντίπαλοι φατρίαι, διαγωνιζόμεναι ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ, οἱ **πράσινοι** καὶ οἱ **γαλαζιοὶ** (Βενετοί, κυανοῖ), οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο ἀπὸ τοῦ χρώματος τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἠνιόχων των ἀρματηλατῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθη μεταξὺ αὐτῶν ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ πεισματώδει διαγωνισμῷ φοβερὰ ἀντιζηλία, ἡ ὁποία δὲν ἐβράδυνε (τῷ 532 μ. Χ.) νὰ καταλήξῃ εἰς σφοδρότατον ἐμφύλιον σπαραγμὸν, εἰς ὃν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ λαός. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠνύνοει καὶ ἐπροστάτευε τότε περισσότερον τὴν φατρίαν τῶν γαλαζίων, ἄγνωστον ὅμως πῶς ἠδυνήθησαν, ἐνῶ αἱ φατρίαι ἀλληλοεσπαράσσοντο, νὰ ἐνωθῶσι καὶ νὰ στασιάζουν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐσώθη δὲ τότε ὁ θρόνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν, ἀπὸ τὰς προτροπὰς τῆς μεγαλόφρονος καὶ ὑπερηφάνου συζύγου του Θεοδώρας, ἥτις κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτόν, ὄχι μόνον νὰ μὴ παραιτηθῆ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τοῦτον, κατορθώσας νὰ ἀνατεθῆ εἰς τὸν γενναῖον αὐτοῦ στρατηγὸν **Βελισσάριον** ἢ καταδιώξῃ τῶν στασιαστῶν. Ὁ Βελισσάριος ἐπιτεθεὶς ἐναντίον

αὐτῶν, καθ' ὃν χρόνον ἦσαν συνηθροισμένοι οὗτοι ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ, ἐφόνευσε περὶ τὰς τριάκοντα χιλιάδας ἐκ τῶν στασιαστῶν καὶ κατέπνιξε τὴν φοβερὰν ἔκλεινην στάσιν (1). Κατὰ τὴν στάσιν ταύτην οἱ στασιασταὶ τοσοῦτον εἶχον ἔκμανῆ, ὥστε ὄχι μόνον ἐθήκαν πῦρ καὶ ἀπέτεφρωσαν πολλὰ λαμπρὰ δημόσια οἰκοδομήματα καὶ ἀριστουργήματα τέχνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀλλὰ προέβησαν καὶ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ἄλλου αὐτοκράτορος, τοῦ Ὑπατίου.

Ὁ Ἰουστινιανός, ὡς εἴκομεν, ἐλάμπρυνε καὶ ἐδόξασε τὴν βασι-

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

λείαν αὐτοῦ ὄχι μόνον διὰ τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν κατορθωμάτων τῶν ἐνδόξων στρατηγῶν αὐτοῦ Βελισσαρίου καὶ Ναρσῆ καὶ τῆς ἐπέκτασεως τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ διὰ μεγάλων εἰρηρικῶν ἔργων.

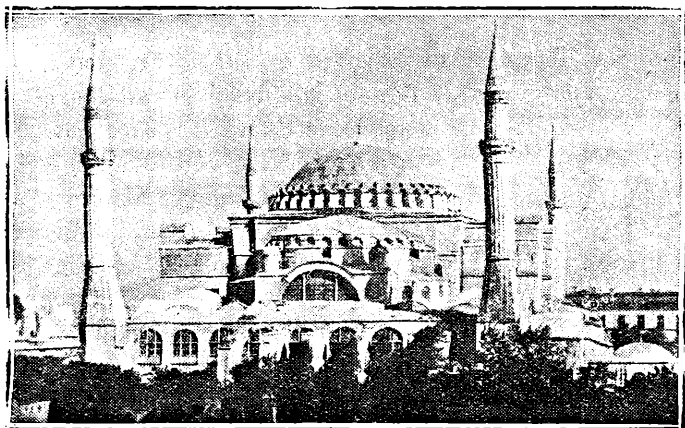
Νομοθεσία καὶ εἰρηρικὰ ἔργα. Καὶ διὰ μὲν τοῦ ἐξόχου νομομαθοῦς **Τριβωνιανοῦ** καὶ πολλῶν ἄλλων νομομαθῶν συνέταξε τὸ μέγα ἐκεῖνο νομοθετικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον καλεῖται «**σῶμα τοῦ πολιτικοῦ δικαίου**» καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς βᾶσις τῶν νομοθεσιῶν πολλῶν νεωτέρων κρατῶν. Ὁχύρωσε τὴν πρωτεύουσάν του δι' ἰσχυροτάτων τειχῶν, κατεσκεύασε πολυάριθμα καὶ πολυειδῆ κτίρια, ἤτοι ὑδραγωγεῖα, γεφύρας, φρούρια, νοσοκομεῖα, ναοὺς κλπ. ἅπανταχοῦ τοῦ κράτους του.

Ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως καὶ με-

(1) Ἡ στάσις τοῦ νίκαι ἀνομάσθη οὕτω διότι αἱ στασιάσασαι φαυλοὶ εἶχον σύνθημα ἐκάστη τὴν λέξιν «νίκαι» τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ ὡσαύτως ἤθελον νὰ προτρέπωσι τοὺς ἀρματῆλάτας των εἰς τὴν νίκην.

γαλοπρεπέστατον κτίριον τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἀνοικοδομηθεὶς ναὸς διὰ τετάρτην φορὰν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὅστις ὡς ἐμάθομεν εἶχε πυρποληθῆ εἰς τὴν στάσιν τοῦ «νίκα». Διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅστις σώζεται μέχρι σήμερον μεταβιβλημένος εἰς τζαμίον ὑπὸ τῶν Τούρκων, εὐργάσθησαν δεκακισχίλιοι ἐργάται ἐπὶ ἕξ ὀλόκληρα ἔτη καὶ ἔδαπανήθησαν περὶ τὰ 340 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Τόση δὲ ἦτο ἡ λαμπρότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ναοῦ, ὥστε κατὰ τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἔμεινε κατάπληκτος ἐκ θαυμασμοῦ καὶ ἀνέκραξε «Νενίκηκά σε, Σολομῶν».

Ἡ σηροτροφία. — Ἡ σηροτροφία, δηλ. οἱ μεταξοσκώληκες, μέχρι

Ἄνακτορος τῆς Ἁγίας Σοφίας

τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐνομιζέτο δὲ ἡ μέταξα ὡς προϊόν δένδρων. Ἡ μεταξοσκωληκοτροφία ἐκαλλιεργεῖτο μυστικὰ εἰς τὴν **Σινικὴν** (Κίναν) ἢ μέταξα ἐπωλεῖτο ἀκριβώτατα, καὶ δι' αὐτὸ καὶ ὀλίγοι ἐφόρουσαν μεταξωτὰ φορέματα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅμως κατώρθωσε μὲ τὴν βοήθειαν δύο καλογήρων νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ κράτος του τὴν καλλιέργειαν τῆς μετέξης καὶ ἰδοὺ πῶς οἱ δύο οὗτοι καλόγηροι, ἀφοῦ ἔμαθον εἰς τὴν **Σινικὴν** τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον ἐτρέφοντο οἱ μεταξοσκώληκες, παρέλαβον κρυφίως ἐντὸς καλαμίνων ῥάβδων μεταξόσπορον, τὸν ὅποιον ἔφερον εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Ἐκεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἰδρῦθησαν μεταξοσυργεῖα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισε νὰ εἰσέρῃ εἰς τὸ κράτος ἀφθονος ὁ χρυσός.

Ἡ σπηροτροφία ὅμως καὶ πάλιν ἐτηρεῖτο μυστική, περίου μέχρι τοῦ 1130 μ.Χ. ὁπότε εἰς βασιλεὺς τῆς Σικελίας περιελθὼν εἰς πόλεμον μετὰ τῶν Βυζαντινῶν συνέβη νὰ αἰχμαλωτίσῃ μεταξουρογούς τινας, διὰ τῶν ὁποίων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Ἰουστινιανὸς συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ε' Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἣ ὁποία κατεδίκασε συγγράμματά τινα τῶν μονοφυσιτῶν ὡς αἰρετικά, ἐπροστάτευσεν τὸν χριστιανισμόν, ἐφάνη ὀλίγον σκληρὸς εἰς τοὺς ἐθνικοὺς εἰδωλολάτρους, ἐπὶ πλέον προήγαγε τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐπροστάτευσεν τὴν βιομηχανίαν.

27. Ἡράκλειος.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἐγένοντο πολλοὶ αὐτοκράτορες, οἱ πλεῖστοι ὅμως τούτων ὑπῆρξαν ἄσημοι καὶ ἀνίκανοι μὴ δυνηθέντες νὰ προστατεύσωσι τὸ κράτος τῶν ἀπὸ τοῦ περικυκλοῦντος αὐτὸ διαφόρους ἐχθροῦς, Πέρσας, Ἀβαρας, Σλαύους καὶ λοιπούς, οἱ ὅποιοι πολλὰς εἶχον καταλάβει ἔκτοτε χώρας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος

Καὶ ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον μέχρι τοῦ 610 μ.Χ. ἡ σύγκλητος δηλ. τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τοῦ κράτους, ἐπειδὴ ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν ἀρπαγα, αἰμοδιψῆ καὶ ἀνίκανον αὐτοκράτορα Φωκᾶν, τὸν ὑπὸ τοῦ λαοῦ βραδύτερον θανατωθέντα,

ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα τὸν Ἡράκλειον, υἱὸν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἄνδρα γενναῖον, εὐσεβέστατον, ῥωμαλέον καὶ εὐφυᾶ.

Ἄνοδος τοῦ Ἡρακλείου εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Ἡράκλειος ἀναβὰς τὸν θρόνον τῷ 610—641, εὐρέθη ἀληθῶς ἀπέναντι χαώδους καταστάσεως, δηλ. εὗρεν εἰς ἔλθειν καὶ ἀξιοθρήνητον κατάστασιν τὰ οικονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὰ στρατιωτικὰ εἰς μεγίστην παραλυσίαν, δύο δὲ φοβεροὶ ἐχθροί, οἱ Ἀβαρας ἀπὸ βορρᾶ καὶ οἱ Πέρσαι (1) ἐξ ἀνα-

(1) Οἱ Πέρσαι τότε διὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Χοσρόη τοῦ Β' εἶχον κυριεύσει τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, συλλαβόντες καὶ τὸν ἐν αὐτῇ πατριάρχην Ζαχαρίαν καὶ ἀρπάσαντες ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Τάφου τὸν τίμιον Σταυρόν. Εἶχον δὲ προχωρήσει μέχρι τῆς Χαλκηδόνος (Καθίχισι) δηλ. ἐναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

τολῶν ἠπέιλου νὰ καταλύσωσι τὴν αὐτοκρατορίαν. Τότε πρὸς στιγμήν ἐσκέφθη ὁ Ἡράκλειος νὰ ἰδρῦση τὸ κράτος του ἐν Ἀφρικῇ εἰς Καρχηδόνα, εὐτυχῶς ὁμως ὁ ἱκανώτατος τότε πατριάρχης **Σέργιος** ἤμποδισε τοῦτον εἰπὼν εἰς αὐτόν, ὅτι «ἐπρεπε νὰ μείνη ἐκεῖ καὶ νὰ ἀποθάνῃ μετὰ τοῦ λαοῦ του, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτόν».

Πολεμικαὶ προετοιμασίαι τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ Ἡράκλειος ὅλας ταύτας τὰς δυσχερείας κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μετὰ θάρρους καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ ὄνομά του ἔνδοξον. Ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικά, νὰ διοργανώσῃ καλῶς τὸν στρατόν του καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τοῦτον εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ὥστε νὰ καταστῇ λίαν ἀξιόμαχος.

Α' κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος. Μετὰ ταῦτα ἀφοῦ συνωμολόγησε εἰρήνην μὲ τοὺς Ἀβαρας καὶ ἐπεράτωσε τὰς πολεμικάς του ἐργασίας, ἠτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο φύσει εὐφυῆς καὶ στρατηγικός, δὲν ἠθέλησε νὰ ὀρμήσῃ κατ' εὐθείαν ἐναντίον τῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν ἀπέναντι ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς πόλιν Χαλκηδόνα, ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ ἡσυχάζωσιν, ἐτράπη δὲ ἄλλην ὁδόν. Ἐξέπλευσε λοιπὸν μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ στόλον πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀποβίβασθεις εἰς τὴν Ἴσσον τῆς *Κιλικίας*, ἔνθα ἄλλοτε ἐθριάμβευσε ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ἐνίκησεν ἐκεῖ τῷ 622 μ. Χ. τοὺς Πέρσας. Γότῃ οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἐναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστρατοπεδευμένοι Πέρσαι φοβηθέντες μὴ ὁ Ἡράκλειος διακόψῃ τὸν πρὸς τὴν Περσίαν δρόμον αὐτῶν ἀνεχώρησαν ἐσπευσμένως ἐκ Χαλκηδόνας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκε καὶ ὁ Ἡράκλειος.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος μετὰ τὴν πρώτην ταύτην νίκην διακόψας τὴν περαιτέρω πορείαν του ἐπέστρεψε νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος εἰς Κων)πολιν.

Β' κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος. Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν. Ἀφοῦ ὁ Ἡράκλειος ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα τοῦ κράτους του, ἐξεστράτευσεν καὶ δευτέρωρον φορὰν ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν φορὰν ἐξεκίνησε ὄχι ἐκ νότου, ἀλλ' ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐφθασεν λοιπὸν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἐκεῖ ἐνωθεὶς μετὰ τῶν Ἀρμενίων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἐλεηλάτει αὐτήν.

28. Πολιορκία Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν.

Τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας **Χοσρόης** δπως ἐξαναγκάσῃ τὸν Ἡράκλειον νὰ στραφῆ πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνεμάχησε μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀβάρων **Χαγάνον**, ὅστις μετὰ πολυαριθμοῦ ἐξ Ἀβάρων καὶ Περσῶν στρατοῦ ἐπολιόρκει τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Εὐτυχῶς ὅμως κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει πράγματα διηύθυνον δύο ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ φιλοπάτριδες, ὁ ὑπουργὸς **Βῶνος** καὶ ὁ πατριάρχης **Σέργιος**. Διὰ τοῦτο οὐδόλως ἐταράχθη ὁ Ἡράκλειος διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πρωτεύουσας του, οὔτε ἐσκέφθη κἄν νὰ τρέξῃ εἰς βοήθειαν αὐτῆς. Πράγματι δὲ οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες εἰργάσθησαν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν μὲ ἀξιοθαύμαστον δραστηριότητα· ἐνέπνευσαν δὲ προσέει εἰς τὸν λαὸν τὴν πεποίθησιν, ὅτι κατὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν θί εἶχον προστάτην καὶ ἀρωγὸν αὐτὴν τὴν **Θεοτόκον**. Καὶ ἀληθῶς οἱ **Βυζαντινοὶ** κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσωσι μὲ μέγαν ἥρωισμὸν τὸν δεινὸν αὐτὸν κίνδυνον, νικήσαντες κατὰ κράτος τοὺς ἐχθροὺς, οὔτινες ἔφυγον κατησχυμένοι εἰς τὴν χώραν των καὶ οὕτω ἡ Κωνσταντινούπολις ἐσώθη.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Βυζαντινῶν ἀκλόνητος ἐρριζώθη ἡ πεποίθησις ὅτι τὴν νίκην ὤφειλον εἰς τὴν Θεοτόκον, καθιερώθη ἔκτοτε εἰς ἔνδειξιν αἰωνίας εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτὴν ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀκάθιστου ὕμνου (1), ἣτις μέχρι σήμερον τελεῖται κατ' ἔτος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Ὁ ὕμνος δὲ οὗτος, ὅστις κατὰ τὴν ἀκολουθίαν ταύτην ψάλλεται πρὸς τιμὴν τῆς λυτρωσάσης τὴν Κωνσταντινούπολιν Θεοτόκον, εἶναι ὁ ἑξῆς :

*Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω σοι· Χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε.*

(1) Ὁ ὕμνος οὗτος καλεῖται «ἀκάθιστος», διότι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην νύκτα, καθ' ἣν ἠλευθερώθη ἡ πόλις ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνελθὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος ἐν Βλαχέρναις, ἔψαλλεν αὐτὸν κατ' εἰσήγησιν τοῦ πατριάρχου Σεργίου, καθ' ὅλην τὴν νύκτα *ἰστάμενος ὄρθιος*.

Γ' κατά τῶν Περσῶν πόλεμος.—Ὁ Ἡράκλειος ἀφοῦ ἔμαθε τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξηκολούθησε τὴν ἔκστρατειάν του κατὰ τῶν Περσῶν διὰ τρίτην φοράν νικῆσας αὐτοὺς κατὰ κράτος εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.

Μετὰ τὴν τελευταίαν νίκην τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν συνέβη νὰ δολοφονηθῇ ὑπὸ τούτων ὁ βασιλεὺς τῶν Χοσρόης ὁ Β' καὶ νὰ ἀνακηρυχθῇ βασιλεὺς ὁ υἱὸς του **Σιρόης**, ὁ ὁποῖος συνῆψεν ἀμέσως εἰρήνην μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς. Διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ὑπεχρεώθησαν οἱ Πέρσαι πρῶτον νὰ ἀφήσωσιν ἑλευθέρας ὄλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τὰς ὁποίας εἶχον ἄλλοτε κυριεύσει, δεύτερον ἀπέδωκαν εἰς τὸν Ἡρακλείου πάντα τὰ ἀρπαγέντα ὑπ' αὐτῶν πολύτιμα πράγματα, τρίτον ἐπέστρεψαν τοὺς βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους, μετοξὺ αὐτῶν καὶ τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων **Ζαχαρίαν** καὶ τὸ σπουδαιότατον, τὸν *τίμιον σταυρὸν τοῦ Σωτήρος*, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀρπάσει ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἡ Ὑψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ. Ἐξ ὀλόκληρα ἔτη διήρκεσεν ὁ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος, τοὺς ὁποίους ἀφοῦ ἐδάμασεν ὁ Ἡράκλειος, ἐπέστρεψε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ παρατάξεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ ἓν ἔτος κατόπιν μετέβη εἰς Ἱερουσαλήμ ὅπως ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν πατριάρχην **Ζαχαρίαν**. Ἐκεῖ δὲ ἀνύψωσε τὴν 14 Σεπτεμβρίου τοῦ 626 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ *Γολγοθᾶ*, ἐν ᾧ ἴστατο καὶ πρότερον, τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Στ.ιυρὸν⁽¹⁾. Ἰὴν αὐτὴν ἡμέραν κατ' ἔτος εορτάζει μεγαλοπρεπῶς ἡ ἐκκλησία μας τὸ μέγα τοῦτο γεγονός.

Τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου. Δυστυχῶς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου δὲν ὑπῆρξαν καθόλου εὐτυχηῖ, διότι ἀνεφάνησαν ἐκ νότου μὲ πολὺ ἰσχυρὰς δυνάμεις οἱ *μωαμεθανοὶ Ἀραβες*, οἱ ὁποῖοι εἰσέβαλον καὶ κατέλαβον διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐναντίον δὲ τούτων δὲν ἐβράδυνεν ὁ Ἡράκλειος νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἀτυχῶς ὁμως δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλλῃ τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς, ἀσθενήσας μάλιστα ἐν τῷ μεταξὺ σοβαρῶς, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεβίωσε τῷ 641 μ. Χ.

29. Οἱ ἀσκηταί, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ὁ μοναχικὸς βίος.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου περιόπου αἰῶνος πολλοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες

(1) Πρώτην φοράν. τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐψάλη τὸ τροπάριον «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου κλπ».

γυναῖκες, ἀπομακρυνόμενοι τῶν ἐγκοσμίων διασκεδάσεων καὶ συνεχῶς νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι ἐζήτουν διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ἀνυψωθοῦν καὶ νὰ πλησιάσουν πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἔμενον εἰς τὰς πόλεις· καθ' ἣν ὁμοῦς ἐποχὴν ἐδιώκοντο οἱ χριστιανοί, πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἀποφεύγοντες τὴν μανίαν τῶν διωκτῶν τῶν καὶ τὴν διαφθορὰν τῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατέφευγον εἰς τὴν ἔρημον ἔστω καὶ προσωρινῶς καὶ ἐκεῖ ἐγυμνάζοντο, δηλ. κατεγίνοντο εἰς τὴν νηστείαν, τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἐγκράτειαν.

Πρῶτος, ὅστις ἀπεχώρησε γιὰ ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἔρημον, ὁ ὁποῖος καὶ θεωρεῖται κατὰ τὴν παράδοσιν ὡς Ἰδρυτῆς τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, εἶναι Παῦλος ὁ ἐκ Θηβαΐδος, ὁ ὁποῖος ἐξησεν ἐντὸς βραχάδους σπηλαίου ὑπὲρ τὰ 97 ἔτη εἰς τὴν Αἴγυπτιακὴν ἔρημον, ὅπου καὶ ἀπέθανε (περὶ τὸ 360 μ.Χ.).

Ἐκ τῶν διασημοτέρων ἀσκητῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἅγιος Ἀντωνῖος, νέος πλουσιώτατος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐπώλησε τὰ υπάρχοντά του ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Αἴγυπτιακὴν ἔρημον, ὅπου ἤρχοντο καὶ ἐπεσεκρίνοντο αὐτὸν πλείστοι ὄσοι θαυμασταί του, ἀπέθανε δὲ τὸ 365 μ.Χ. Ἡ ἐκκλησία ἐφορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 17 Ἰανουαρίου.

Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἔκτοτε ἐξηπλοῦτο ὁ ἀσκητικὸς βίος καταπληκτικῶς, πλήθος ἀσκητῶν ἔτρεχεν εἰς τὰς ἐρήμους μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς κακίας τοῦ κόσμου, τὴν διαφθορὰν τῆς κοινωνίας καὶ τὴν μανίαν τῶν διωκτῶν τῶν.

Πρῶτος ὁ Παχώμιος, μαθητῆς τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου, εἰς τὴν Αἴγυπτον συνήθροισε πολλοὺς ἀσκητὰς μαζί καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισε νὰ τακτοποιῆται ὁ μοναχικὸς βίος. Ὁ Παχώμιος εἶναι ὡσαύτως ὁ Ἰδρυτῆς τοῦ πρώτου γυναικείου μοναστηρίου

Ὁ μέγας Βασίλειος εἶναι ὁ συντάξας διαφόρους μοναχικοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν ἀκόμη εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Αἱ ἀρεταὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἦσαν τρεῖς, ἡ ὑπακοή, ἡ ἀκτεμονσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια. Ὁ μοναχικὸς βίος ἀνεπτύχθη πολὺ ταχέως, ὁ Παχώμιος ὑπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε ὑπὲρ τὰς 7000 μοναχοὺς ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Πολλοὶ δὲ πάλιν ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν ὡς ἀσκηταὶ ἰδίως εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὑποβαλλόμενοι εἰς ὑπερβολικὰς στερήσεις καὶ κακουχίας, καθ' ὅσον ἐνόμιζον ὅτι οὕτω πρᾶττοντες εὐχαρίστουν τὸν Θεόν καὶ τοιοῦτοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι Στυλίται, μετὰ τῶν ὁποίων περίφημος ἦτο Συμεὼν ὁ Στυλίτης ἀποθανὼν τὸ 460

μ. Χ., ὃ ὁποῖος ἐκήρυττεν εἰς τοὺς λαοὺς ἀπὸ στόλου κειμένου πλησίον τῆς Ἀντιοχείας μετάνοιαν ἐπὶ 30 ὁλόκληρα ἔτη.

30. Εἰκονομάχοι, Θεοδώρα, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Εἰκονολάτραι καὶ εἰκονομάχοι. Ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, τὴν ἐκκλησίαν ἐτάραξε πολὺ ἡ περὶ τῶν *εἰκόνων* ἀναφανεῖσα μεγάλη ἔρις. Πολὺ ἐνωρὶς εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων. Δυστυχῶς ὅμως ὁ πολὺς λαὸς ἔνεκα τῆς ἀμαθίας αὐτοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ τῆς δεισιδαιμονίας του ἀφ' ἑτέρου, ἤρchiσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ τιμᾷ καὶ νὰ λατρεύῃ τὰς ἁγίας εἰκόνας. Τοῦτο βλέπων ὁ πολὺ ἱκανὸς αὐτοκράτωρ **Λέων ὁ Ἰσαυρος**(¹) καὶ φοβούμενος μὴ οἱ χριστιανοὶ περιπέσωσι εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, διέταξε νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας αἱ εἰκόνας. Εἶχε καταντήσει πλέον ἡ *εἰκονολατρεία* εἰδωλολατρεία, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἀντικρυς ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἡ ἀφαίρεσις τῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν δὲν ἐγένετο ἀμέσως, διότι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰσαυρος διέταξε κατ' ἀρχὰς ὅπως αἱ εἰκόνας ἀναρτῶνται ὀλίγον ὑψηλότερα διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ τὰς ἀσπάζονται. Τοῦτο ὅμως ἐγέννησεν ἀντίδρασιν παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς μοναχοῖς, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦσαν πάρα πολλοί. Διὰ τοῦτο ὁ Λέων Ἰσαυρος θυμωθεὶς διέταξε νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ εἰκόνας παντελῶς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν.

Δὲν ἐσκέφθη δυστυχῶς πῶς ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων ἦτο ἀνάγκη θρησκευτικὴ καὶ ὅτι ἦτο βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τὰς καρδίας

(1) Ὁ αὐτοκράτωρ **Λέων ὁ Ἰσαυρος** (727—741), ἀνῆλθε τὸν θρόνον τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὑστερον ἀπὸ σειρὰν πολλῶν ἀναξίων προκατόχων του. Ὅτε ἐγένετο αὐτοκράτωρ ἦτο γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς *Ἀνατολῆς*, ἐξελέγη δέ, διότι ἦτο γενναῖος καὶ λιὰν ἐμπειροπόλεμος στρατάρχης.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς βασιλείας του οἱ Ἀραβες διὰ δευτέραν φορὰν ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ καὶ στόλου (600,000 στρατοῦ καὶ 2,800 πλοίων) ἡ πολιορκία ὑπῆρξε φοβερὰ καὶ διαρκείας ἐνὸς ἔτους ἐν τούτοις ὁ γενναῖος καὶ φρόνιμος αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ἰσαυρος μετὰ τὴν μεγάλην του ἀνδρείαν καὶ ἱκανότητα κατέκαυσε πολλὰ πλοῖα τῶν Ἀράβων διὰ τοῦ *ὕγροῦ πυρός*. (Τὸ ὕγρον πῦρ ἦτο μείγμα χημικόν, τὸ ὁποῖον ἔκαιε καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἦτο καταστρεπτικώτατον). Ὁ χειμὼν δὲ καὶ ἡ πείνα καὶ αἱ νόσοι ἠνάγκασαν τοὺς Ἀραβας νὰ φύγωσι καὶ πάλιν ὀπίσω ἀπρακτοί.

τῶν περισσοτέρων χριστιανῶν, οὔτε ἐφαντάσθη πόσον δυσάρεστον ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἔχη μία τοιαύτη πράξις.

Ἀποτέλεσμα λοιπὸν τῆς θρησκευτικῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως ὑπῆρξεν ἡ διαίρεσις τῶν χριστιανῶν εἰς δύο μερίδας καὶ ὅσοι μὲν ἦσαν φίλοι τῶν εἰκόνων ὠνομάσθησαν *εικονολάτραι*, ὅσοι δὲν ἦσαν ἐχθροὶ *εικονομάχοι*. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν τάξιν τῶν εἰκονολατρῶν ἀνῆκεν ὁ πολὺς λαός, αἱ γυναῖκες ὅλων τῶν τάξεων, ὁ κατώτερος κληρὸς καὶ τὰ πλήθη τῶν καλογήρων. Περί τὰ ἑκατὸν ἔτη περίπου ἀπὸ τοῦ 714—842 μ. Χ., διήρκεσεν ὁ ἀγὼν μεταξύ τῶν δύο ἀντιμαχομένων μερίδων, καθ' ὃν χρόνον πολλὰ ἐπήνεγκεν οὗτος κακὰ εἰς τὸ κράτος.

Ὁ Ἰσαυρὸς ἐν τούτοις ἔκαμε καὶ πολλὰς ἄλλας πολιτικὰς καὶ νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις ἐπαινεθείσας πολὺ

Ὁ διάδοχος τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου Κωνσταντῖνος. Τὸν Ἰσαυρὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος, ὅστις ὑπῆρξε σφοδρότερος ἐχθρὸς ἀπὸ τὸν πατέρα του τῶν εἰκονολατρῶν. Διότι αὐτός, καταδιώξας τοὺς μοναχοὺς, ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια, ἐξώρισε πολλοὺς ἔξ αὐτῶν, ἄλλους ἐφυλάκισε καὶ ἐβασάνισε καὶ πολλοὺς ἐν τέλει ἐθανάτωσε.

Τόσον δὲ μέγα μῖσος ἀνεπτύχθη μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῶν μοναχῶν, ὥστε οὗτοι ὠνόμασαν αὐτὸν ὑβριστικῶς *Κοπρῶνυμον*.

Ζ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος. Ἡ αἵρεσις, ὡς εἶπομεν, τῶν εἰκονομάχων συνετάραξε τὸ κράτος ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Κατὰ τὸ 787 μ. Χ. ὅμως κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ Λέοντος τοῦ Δ', *Εἰρήνη* ἢ *Ἀθηνναία*, σύζυγος αὐτοῦ, συνεκάλεσεν εἰς *Νίκαιαν* τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἣτις ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ λατρεύωσι τὰς εἰκόνας καὶ διέταξε μόνον χάριν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ νὰ προσκυνῶσιν αὐτάς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τιμὴ αὕτη δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ξύλον καὶ τὰ χρώματα τῆς εἰκόνας, ἀλλὰ μεταβαίνει εἰς τὸ εἰκονιζόμενον πρόσωπον, δηλ. ὅταν ἀσπαζώμεθα μίαν εἰκόνα, φέρομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν ἅγιον ἢ τὴν ἁγίαν τῆς εἰκόνας ἐκείνης καὶ τὰ ἔργα του, τὰ ὅποια πρέπει νὰ μιμώμεθα.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ἐφάνησαν καὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες ὡς *Λέων* ὁ *Ἀρμένιος*, ὅστις ἐφέρθη ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς εἰκονολάτραις, ὁ *Θεόφιλος* ἐπίσης, ἀλλ' οὗτος κατεδίωξεν ἀπηνῶς μόνον τοὺς μοναχοὺς.

Θεοδώρα. *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἡ σεμνὴ σύζυγος αὐτοῦ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, ἐπι-

τροπεύουσα τὸν ἀνήλικον αὐτῆς υἱὸν Μιχαήλ, συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει *τοπικὴν Σύνοδον*, ἣ ὁποῖο ἀνεστήλωσεν ἅπαξ διὰ παντός τὰς ἁγίας εἰκόνας, καθήρσε τὸν εἰκονομάχον τότε πατριάρχην *Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν*, ἔχειροτόνησε δὲ ὡς τοιοῦτον τὸν *Μεθόδιον* καὶ ἐπενύρωσε τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἡ ἀναστήλωσις τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐγένετο διὰ μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς πομπῆς, πρωτοστατοῦντος τοῦ Πατριάρχου Μεθοδίου, καθωρίσθη δὲ νὰ ἐορτάζηται κατ' ἔτος τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν νηστειῶν, δηλ. τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς καὶ ὠνομάσθη *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ψάλλεται τὸ ἐξῆς ἀπολυτίκιον: «*Τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, Ἄγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός· βουλήσει γὰρ ἠυδόκησας σαρκὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ σταυρῷ· ἵνα ῥύσῃ σὺς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ· ὄθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι· χερᾶς ἐπλήρως τὰ πάντα, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, παραγενόμενος εἰς τὸ σῶσαι τὸν κόσμον*». Δηλαδή: Ὡ ἀγαθὲ Χριστέ, Θεὲ ἡμῶν, προσκυνοῦμεν τὴν ἁγίαν εἰκόνα σου, ἐνῶ ζητοῦμεν συγχώρησιν διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας· διότι σὺ ἠθέλησες νὰ ἀνέλθῃς μὲ τὸ σῶμά σου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ διὰ νὰ σώσῃς ἡμᾶς, τὰ δημιουργήματά σου, ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ πονηροῦ, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διὰ τοῦτο εὐχαρίστως φωνάζομεν πρὸς σέ. Σὺ ὁ Σωτὴρ μας, ὁ ὁποῖος ἤλθες νὰ σώσῃς τὸν κόσμον, ἐγέμισες ὅλα μὲ εἰρήνην καὶ χαρὰν.

31. Ὁ Φώτιος· αἱ ἀξιώσεις τῶν παπῶν καὶ τὸ σχίσμα· ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων καὶ Ῥώσων.

Παρατηρήσαμεν ὅτι μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξ ὅλων τῶν ἐπισκόπων διεκρίθησαν οἱ πέντε πατριάρχαι, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας των, χωρὶς ὅμως νὰ δικαιούνηται νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ εἰς τὰ πράγματα τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν. Ἄλλ' ὁ πατριάρχης Ῥώμης πάπας τιλοφορούμενος, ἀπὸ τοῦ Β' ἤδη αἰῶνος ἐξήτει πᾶσαν εὐκαιρίαν νὰ ἀναμυγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις ὅλων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ὡς ἐπίσκοπος Ῥώμης ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅ,τι ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὴν πολιτείαν, δηλ. μονάρχης. Πάντοτε ὅμως αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς ἀπέκρουσαν τὰς τοιαύτας ἀποπείρας. Ἄλλὰ νέα ἀπόπειρα τοῦ πάπα κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα ἔδωκε πλέον ἀφορμὴν

νά ἐκραγῆ ὀριστικῶς τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τότε ὁ Μιχαὴλ ὁ Γ' (842—867). Ἐπειδὴ δέ, ὅταν οὗτος ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἦτο τριετής, τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν διεχειρίζετο ὁ θεῖος τοῦ βασιλέως Βάρδας, ὁ ὁποῖος ἔλθων εἰς διάσπασιν πρὸς τὸν τότε πατριάρχην Ἰγνάτιον, κατεβίβασεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λαὸς ἐσέβετο καὶ ἐτίμα τὸν Ἰγνάτιον, διὰ τὴν μετριάσῃ ὁ Βάρδας τὴν κακὴν ἐντύπωσιν ἐκ τούτου, ἠθέλησε ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἄνδρα γενικῶς τιμώμενον, καὶ τοιοῦτος ἦτο ὁ Φώτιος πρωτοσπαθάρης, ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς αὐλῆς, ἀνὴρ χαίρων γενικῆς ὑπολήψεως διὰ τὸ ἀνεπίληπτον ἠθὸς του, τὴν ἐξοχὸν σοφίαν του καὶ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν του. Ὁ Φώτιος ἀντέστη ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἐκλογὴν, ἀλλὰ τέλος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, καί, ἀφοῦ διῆλθεν ἐντὸς ἑξ ἡμερῶν ὅλα τὰ κατώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ἔγινε πατριάρχης, ἡ δὲ ἐκλογὴ του ἐπεκυρώθη ὑπὸ συνόδου τινὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπειδὴ ὁμοῦ οἱ φίλοι τοῦ Ἰγνατίου ἐθοροῦβον ἀκόμη, ἠθέλησεν ὁ Φώτιος νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐκλογὴν του μεγαλυτέρα σύνοδος, εἰς τὴν ὁποῖαν νὰ ἀνπροσωπεύονται καὶ ὁ πάπας καὶ οἱ λοιποὶ πατριάρχαι. Ὁ πάπας προσκληθεὶς ἔστειλε δύο ἀντιπροσώπους, διὰ νὰ ἐξετάσουν δῆθεν τὰ πράγματα, καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κατηγορῶν αὐτὸν διότι καθήρσε τὸν Ἰγνάτιον, χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, καὶ διότι ἀνεβίβασε τὸν Φώτιον ἀπὸ λαϊκοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πάπας ἐξ ἀλαζονείας καὶ φιλαρχίας ἐφέρθη ὅπως δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ φερθῆ, διότι οὔτε νὰ ἐρωτηθῆ ὁ πάπας ἦτο ἀνάγκη διὰ τὴν καθάρσειν τοῦ Ἰγνατίου οὔτε ἡ ἐκλογὴ τοῦ Φωτίου ἀντέβαινε εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνας, τοῦναντίον καὶ ἄλλοι εἶχον γίνῃ ἀπὸ λαϊκῶν πατριάρχαι. Ὁ Φώτιος, ἔπειδὴ ἦτο ἠλίου χαρακτῆρος, δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν σημασίαν εἰς τὴν τοιαύτην ὑβριστικὴν διαγωγὴν τοῦ πάπα καὶ συνεκάλεσε τὴν σύνοδον, ἡ ὁποία ὁμοφώνως ἀνεγνώρισε τὴν ἐκλογὴν του (861). Τότε ὁ πάπας συνεκάλεσε ἄλλην σύνοδον εἰς Ρώμην (864). Αὕτη δ' ἐκήρυξε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου ὡς ἄκυρον καὶ ἀφώρισε τοὺς δύο ἀντιπροσώπους του, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶχον ἀναγνωρίσει αὐτόν.

Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ πάπα ἤγειρε μέγαν ἔρεθισμὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ὁ Φώτιος ὑπέμενε ἀκόμη μέχρις οὗτος τέλος νέον ἐπεισόδιον τὸν ἠνάγκασε νὰ λύσῃ τὴν σιωπὴν του. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορις ἀπεφάσισε νὰ βαπτισθῆ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ

Ἑλληνας μοναχοῦ Μεθοδίου, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως ἠναγκάσθη ν' ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ βουλγαρικὸς λαὸς (861). Πρὸς διοργανώσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἔστειλεν ὁ Φῶτιος εἰς Βουλγαρίαν ἱερεῖς ἀνατολικούς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔστειλε καὶ ὁ πάπας Νικόλαος ἱερεῖς δυτικούς, οἱ ὅποιοι πρὸς μὲν τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐφέροντο ὑβριστικώτατα, εἰσήγον δὲ εἰς τὴν Βουλγαρίαν διαφόρους νέας διδασκαλίας, ξένας πρὸς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν διδασκαλίαν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς διδάσκει ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Φῶτιος ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπέμενε τὰ πάντα, ἐνόησεν ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας ἐπέβαλλε νὰ διαμαρτυρηθῇ, καὶ ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διεμαρτύρητο διὰ τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ πάπα καὶ τὰς παρεκτροπὰς τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, καὶ παρεκάλει τοὺς πατριάρχας νὰ συνέλθουν εἰς γενικὴν σύνοδον διὰ νὰ συσχεφθοῦν. Ἐῶς ὅντι τὸ 887 συνήλθε μεγάλη σύνοδος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ἀντιπροσωπεύθησαν ὅλοι οἱ πατριάρχαι καὶ τότε ἀφωρίσθη ὁ πάπας καὶ οἱ ὁμόφρονές του. Οὕτω ἐπῆλθε τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἕνεκα τῆς φιλαρχίας καὶ τῆς ἀλαζονείας τῶν παπῶν.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἕκτοτε ἐγένοντο πλείους ἀπόπειραι πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, κυρίως ἐκ μέρους τῶν αὐτοκρατόρων οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον ὅτι θὰ εὕρισκον τοὺς πάπας βοηθοὺς κατὰ τῶν ἀπειλούντων αὐτοὺς ἐχθρῶν, ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἀπόπειραι ἀπέβησαν εἰς μάτην, διότι οἱ πάπαι οὐδέποτε λησιμονοῦν τὰς παραλόγους ἀξιώσεις των. Τοῦναντίον μάλιστα πρὸ ἑλίγων ἐτῶν ἡ σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ (1870) τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας ὥρισεν ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἀλάθητος ὅταν ἀποφαίνεται διὰ θρησκευτικὰ ζητήματα.

Ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ ἐκκλησία οὐδέποτε δύναται ν' ἀποδεχθῇ τοιαύτας κακοδοξίας· οὔτε τὰς μεταβολάς, τὰς ὁποίας ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἐπέφερεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας.

Καθὼς εἶδομεν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φωτίου οἱ Βούλγαροι ἐγένοντο χριστιανοὶ κυρίως διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μεθοδίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Κυρίλλου, οἱ ὅποιοι ἐπενόησαν καὶ τὴν σλαυονικὴν γραφὴν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέφρασαν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ὑπ' αὐτῶν ἐξεχριστιανίσθησαν καὶ ἄλλοι σλαυικοὶ λαοί, καὶ διὰ τοῦτο λέγονται ἀπόστολοι τῶν Σλαύων. Καὶ οἱ Σέρβοι, οἱ ὅποιοι ἔλαβον γνῶσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡ-

ρακλείου, ὁπότεν καὶ ἀνεφάνησαν, κυρίως ἐξεχριστιανίσθησαν ὑπὸ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φωτίου ἦτο γνωστόν ἐν Ρωσίᾳ τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἄνευ πολλῶν ὁπαδῶν· ἡ μεγάλη δούκισσα Ὑλγα ἐβαπτίσθη (955) εἰς Κωνσταντινουπόλιν καὶ ἦτο χριστιανὴ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐγγόνου της Βλαδιμήρου, ὁ ὁποῖος ἐβαπτίσθη (988) καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Βυζαντινὴν πριγκήπισσαν Ἄνναν, οἱ Ρῶσοι ἐξεχριστιανίσθησαν.

32. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν τῇ Δύσει· ὁ Λούθηρος (1), αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Διαμαρτυρομένων.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μετὰ τὸν χωρισμὸν της ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐνόθθυε καὶ ἐτροποποιεῖ κατὰ παράβασιν τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περισσύτερον τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως· καὶ ἡ διαφθορὰ ἐπίσης τοῦ κλήρου ἠῤῥξανεν ἐπικινδύνως· διαδοχικῶς δὲ πάπαι ἐντελῶς διεφθαρμένοι ἐκάθισαν ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου· διὰ τὰ ἐπαρκοῦν δὲ οὗτοι εἰς τὰ ἔξοδα τοῦ ἀσώτου βίου των τὸν ὁποῖον ἔζων, εἶχον ἀνάγκην χρημάτων καὶ διὰ τοῦτο ἐφεῦρον τὸ ἀντιχριστιανικὸν μέτρον τῶν συγχωροχαρτίων. Δηλαδὴ ἐνῶ συμφώνως μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, μόνον εἰλικρινῆς μετάνοια εἶναι δυνατόν νὰ φέρῃ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν σωτηρίαν, οἱ πάπαι ἐπώλουν ἀντὶ χρημάτων τὰ συγχωροχάρτια, διὰ τῶν ὁποίων τρόπον τινὰ συνεχωροῦντο αἱ ἁμαρτίαι, καὶ τοιουτοτρόπως ἠδύνατο ὁ ἔχων χρήματα νὰ ἐξαγοράσῃ δῆθεν τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὸν πάπαν. Ἡ κατάχρησις αὕτη ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον κατὰ τὸν δέκατον ἔκτον αἰῶνα, ὅτε ἦτο πάπας Λέων ὁ δέκατος, ὁ ὁποῖος ἔστειλε εἰς διαφόρους χώρας μοναχοὺς πρὸς πώλησιν συγχωροχαρτίων. Ὅταν δὲ εἰς τὴν πόλιν Βυτεμβέργην τῆς Γερμανίας ἐφθασεν ὁ μοναχὸς Τέντσελος καὶ ἐπώλει τὰ συγχωροχάρτια μετ' ἀνηκούστου ἀναιδείας, ὁ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ζῶν μοναχὸς καὶ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας Λούθηρος ἐξανέστη κατὰ τῆς τοιαύτης καπηλεύσεως τῶν θείων καὶ ἐφριξε βλέπων νὰ παρέχεται ἄφεις ἁμαρτιῶν ἀντὶ χρημάτων. Ἐμφορούμενος δὲ ἀπὸ ἱεροῦ ζήλου ἀπεφάσισε νὰ πολεμήσῃ τὴν αἰσχροκέρδειαν ταύ-

---

(1) Ὁ Μαρτίνος Λούθηρος ἐγεννήθη ἐν *Ἄϊσλέβεν* τῆς Σαξωνίας κατὰ τὸ ἔτος 1438. Οὗτος κατὰ πρῶτον ἐσπούδισε τὰ νομικά, βραδύτερον δὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν αὐγουστιανῶν,

την, καὶ τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1517 ἀνήρτησεν εἰς τὴν θύραν τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Βυτεμβέργης τὴν παραμονὴν τῶν Ἁγίων Πάντων τὰς περιφήμους 95 θέσεις, ἧτοι ἔγγραφον ἀποτελούμενον ἐξ 95 περικοπῶν, ἄρθρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπολέμει τὰ συγχωροχάρτια καὶ ἐδίδασκεν ὅτι μόνον εἰλικρινῆς μετάνοια, καὶ οὐχὶ χρήματα, δύναται νὰ συμφιλιώσῃ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου αἱ θέσεις αὗται ἔγιναν γνωσταὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὁ πάπας ἀφοῦ εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ ἡσυχάσῃ τὰ πράγματα διὰ βούλλας, δηλ. δι' ἔγγράφου του, ἐκήρυσσε τὸν Λουθήρον αἰρετικὸν καὶ ἠπειλήσεν νὰ τὸν ἀφορίσῃ ἐὰν ἐντὸς 60 ἡμερῶν δὲν μετέβαινεν εἰς Ρώμην ν' ἀπολογηθῆ ἀνακαλῶν τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα. Ὁ Λούθηρος, πρὸς περιφρόνησιν, ἔρριψε πανηγυρικῶς τὴν βούλλαν εἰς τὸ πῦρ καὶ οὕτως ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας περὶ τὸ ἔτος 1520. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Λούθηρος παρουσιάσθη ἐν Βορματία (Βόρμς) ἐνώπιον συνεδρίου ἐκ γερμανῶν ἡγεμόνων καὶ ἀνωτέρων κληρικῶν, ἐκεῖ δ' ἠρνήθη ν' ἀνακαλέσῃ τὰς διδασκαλίας του, ἐκτὸς ἂν ἀπεδεικνύοντο αὗται ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡς ἐσφαλμένα (1521)· τὸ συνέδριον τοῦτο ἔλαβε μέτρα κατὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου, διότι οἱ πλείστοι γερμανοὶ ἡγεμόνες ἦσαν ἐναντίον του. Τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τούτου ἀνένεωσε τὸ συνέδριον ἐν Σπείρα (Σπάιερ, κατὰ τὸ 1529), ὅποτε οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Λουθήρου διεμαρτυρήθησαν διὰ τὰ κατ' αὐτῶν ληφθέντα μέτρα καὶ ἔκτοτε ὀνομάζονται Διαμαρτυρόμενοι (προτεστάνται). Ἡ εἰρήνη τῆς Αὐγούστας τέλος (1555) ἔδωκεν εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐξασκοῦν τὴν λατρείαν των, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησαν σφοδρότατοι διωγμοὶ κατ' αὐτῶν· μόνον ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸ 1572, εἰς διάστημα ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς φονικῆς νυκτὸς τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐφονεύθησαν 40 χιλιάδες ἐξ αὐτῶν. Ὅριστικὸν τέλος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων διωγμοὺς ἔθεσεν ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάστασις (1789).

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου εἶναι ἡ ἐξῆς :

1) Ἐπειδὴ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐδικαιολόγει πάσας τὰς καταχρήσεις εἰς ὄλους τοὺς νεωτερισμούς της, λέγουσα ὅτι εἶναι δῆθεν Ἱερὰ παραδόσις, ὁ Λούθηρος εἰς τὴν δέξυτητα τοῦ ἀγῶνος, ἀντὶ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ γνησίας παραδόσεως, τὴν ὁποίαν νὰ διατηρήσῃ, καὶ ψευδοῦς, τὴν ὁποίαν νὰ ἀπορρίψῃ, ἀπέρριψε πᾶσαν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ ἐθεώρησεν ὡς ἀλήθειαν μόνον τὰ περιεχόμενα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν· δι' αὐτὸ δὲν παρεδέχετο τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων, τὰς

νηστείας, τὸ θυμίαμα, κτλ. διότι περὶ τούτων δὲν διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ μόνον ἡ Ἱερὰ Παράδοσις. 2) Διὰ τὰς προσευχάς, τὴν ἔλεημοσύνην, τὴν νηστείαν, τὰς ὁδοιπορίας εἰς μέρη, ἔνθα ὑπάρχουν περίφημοι ναοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ Λούθηρος εἶπεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν σώζεται μὲ τὰ ἑξωτερικὰ ταῦτα ἔργα, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν πίστιν του εἰς τὸν Σωτῆρα. Ἡ Ἐκκλησία μας διδάσκει ὀρθῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος σώζεται μόνον διὰ τῆς πίστεώς του εἰς τὸν Χριστὸν καὶ διὰ τῶν ἀγαθῶν του ἔργων. 3) Ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι ἐπίσκοποι εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἐχρηματίζοντο καὶ ἦσαν πολὺ διεφθαρμένοι, ὁ Λούθηρος κατήργησε τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα καὶ διετήρησε δύο μόνον βαθμοὺς, τὸν τοῦ διακόνου καὶ τὸν τοῦ πρεσβυτέρου. 4) Ἐπίσης ἐπειδὴ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἐθεοποιούντο σχεδὸν ἡ Θεοτόκος, οἱ ἅγιοι καὶ αἱ εἰκόνες των, ἀπέριψεν ἐντελῶς πᾶσαν τιμητικὴν προσκύνησιν τούτων. 5) Ἐνῶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἔχει 7 μυστήρια, ὅπως καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας, ὁ Λούθηρος διετήρησε μόνον δύο, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν θείαν εὐχαριστίαν. 6) Ἐπειδὴ ἡ λατρεία τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο πολὺ πομπώδης καὶ θεατρικὴ, ὁ Λούθηρος κατέστησε τὴν λατρείαν ὑπὲρ τὸ πρόπον ἀπλῆν, καὶ ἐξήτησε νὰ τελῆται ἡ λατρεία εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ὅπως γίνεται εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Λούθηρος διέδιδε τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ Ζβίγγλιος, χωρὶς νὰ εὐρίσκηται εἰς καμίαν οἰκίαν πρὸς τὸν Λούθηρον, ἐκήρυτε παρομοίως ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ταχέως ὅμως ἐφονεύθη εἰς μάχην τινὰ μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν του καὶ τῶν παπικῶν (1531) καὶ τὸ ἔργον του ἐξηκολούθησεν ὁ Καλβίνος· διὰ τοῦτο ἡ Ἑλβετικὴ μεταρρύθμισις ὠνομάσθη Καλβινισμός. ὁ ὁποῖος διαφέρει εἰς μερικὰς λεπτομερείας τοῦ Λουθηρανισμοῦ.

Κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα εἰσῆχθη ὁ Καλβινισμὸς καὶ εἰς Ἁγγλίαν μὲ τινὰ παραλλαγὰς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ὅτι διετηρήθη ἐκεῖ καὶ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα· διὰ τοῦτο ἡ Ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία λέγεται καὶ ἐπισκοπικὴ.

Αἱ τρεῖς αὗται ἐκκλησῖαι, ἡ Λουθηρανικὴ, ἡ Καλβινικὴ καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ εἶναι αἱ τρεῖς σπουδαιότεραι προτεσταντικαὶ Ἐκκλησῖαι· ἔκτος ὅμως αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι.

33. Ἡ παιδεΐα, τὸ ἐκκλησιαστικὸν πολιτεύμα, ἡ λατρεία καὶ τὰ ἦθη παρὰ τοῖς προτεστάνταις.

Εἰς ὅσας χώρας ἐπεκράτησεν ἡ μεταρρύθμισις ἡ θεολογικὴ παι-

θεία ἔφθασεν εἰς μεγίστην ἀκμήν. Καὶ σήμερον εἰσέτι αἱ προτεσταντικαὶ Θεολογικαὶ Σχολαὶ ἐν Γερμανίᾳ κατέχουσι περίοπτον θέσιν ἀνὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ ἐλευθερία, μεθ' ἧς οἱ προτεστάνται θεολόγοι ἠρμήνευον τὰς Ἀγίας Γραφάς, ἀν καὶ ἡ ἐλευθερία αὕτη ἐγένετο οὐκ ὀλίγων κακῶν πρόξενος παρ' αὐτοῖς. Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς προτεστάνταις τὸ κυριώτατον προσὸν τῶν λειτουργῶν εἶναι τὸ κήρυγμα, διὰ τοῦτο ὁ κληρὸς τῶν προτεσταντῶν εἶναι λίαν πεπαιδευμένος.

Τὴν προτεσταντικὴν Ἐκκλησίαν διοικοῦσι Σύνοδοι ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀποτελούμεναι. Οἱ δ' ἀποτελοῦντες τὰς Συνόδους ταύτας ἡ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν κοινοτήτων ἢ διορίζονται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων. Αἱ Σύνοδοι αὗται διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν κατὰ τόπους Κυβερνήσεων, μεθ' ὧν καὶ συμπράττουσιν. Ἐκ τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἣτις ἀναγνωρίζουσα τὴν ἱεραρχίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διοικεῖται ὑπὸ ἐπισκόπων.

Τὴν λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπεγύμνωσαν οἱ προτεστάνται ἀπὸ παντὸς ἐξωτερικοῦ διακόσμου συντελοῦντος. εἰς τὴν ἐξωράϊσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, πρῶγμα τὸ ὁποῖον μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἔξαρσιν τῶν θρησκευτικῶν συναισθημάτων. Καὶ αὕτη δ' ἡ λατρεία ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, τοῦ κηρύγματος καὶ διαφόρων ὕμνων. Εἰς τοὺς προτεστάντας ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἡ ὀργανικὴ μουσική. Ἡ εὐχαριστία σπανίως τελεῖται. Πᾶσαι αἱ τελεαί, αἱ λαμπρύνουσαι τὴν λατρείαν τῆς ἀρχαιοτάτης Ἐκκλησίας, ἀπερρίφθησαν. Ὡσαύτως κατηργήθησαν παρ' αὐτοῖς καὶ αἱ ἑορταί, πλὴν τῆς Κυριακῆς, τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ βάπτισμα τελεῖται ὡς καὶ παρὰ τοῖς Δυτικοῖς διὰ ῥαντισμοῦ, ἡ δὲ θεία εὐχαριστία παρέχεται εἰς τοὺς πιστοὺς ὑπὸ τὰ δύο εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου.

Τὰ ἦθη τέλος τῶν προτεσταντῶν εἶνε κατ' ἀσύγκριτον λόγον ἀσθηρότερα τῶν λοιπῶν τῆς Δύσεως Χριστιανῶν. Εἰς τοῦτο δὲ μεγάλως συνετέλεσε τὸ καθημερινὸν κήρυγμα καὶ ἡ παρὰ τῷ λαῷ διάδοσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἀρίστη εἶναι ἡ παρὰ τοῖς προτεστάνταις ἐπικρατοῦσα συνήθεια, καθ' ἣν κατὰ τὰς Κυριακὰς ἐν ἐκάστη οἰκογενεῖᾳ μελετᾶται καὶ ἐρμηνεύεται ἡ Ἀγία Γραφή. Εἶναι δ' ἀνεπίδεκτον συζητήσεως, ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη ἐπιφέρει ἄριστα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὸν ἠθικὸν βίον τῶν προτεσταντῶν.

Οἱ προτεστάνται συνέστησαν καὶ ἱεραποστολικὰς ἐταιρείας, δι' ὧν ἐπιδιώκουσι τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς εἰδωολάτραις.

34. Εἰς ποίας σχέσεις ἦλθον οἱ προτεστάνται πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἡγετῶν τοῦ προτεσταντισμοῦ βλέπομεν, ὅτι ἡ νέα διδασκαλία εὐρέθῃ ἀντιμέτωπος καὶ πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπιδοκιμάζει τὸν προτεσταντισμὸν, μόνον διότι κατεπολέμησε τὰς καταχρήσεις τοῦ παπισμοῦ καὶ τὰς καινοτομίας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον οἱ προτεστάνται ἀπορρίπτουσι τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, τὰ πέντε ἐκ τῶν ἐπτὰ μυστηρίων, τὴν προσκύνησιν τῶν Ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων αὐτῶν καὶ πλείστας ἄλλας ἀρχαιοτάτας τοῦ χριστιανισμοῦ διατάξεις, θὰ εὐρίσκωνται ἀπομεμακρυσμένοι λίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ προτεσταντισμοῦ ἀνὰ τὰς χώρας τῆς βορείου Εὐρώπης, πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἐκ τῶν προτεσταντῶν ἐξεδήλωσαν μεγίστην προθυμίαν διὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Αὐτὸς ὁ βοηθὸς καὶ συνεργάτης τοῦ Λουθήρου, ὁ Μελάγχθων, ἐν ἔτει 1569 ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφανέρωνε τὴν χαρὰν αὐτοῦ, διότι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διετήρησεν ἀναλλοίωτον τὴν ἀρχαίαν τοῦ χριστιανισμοῦ διδασκαλίαν, καὶ ἐγνώριζε τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς ἔχει ὡς βάσιν τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἀποδέχεται τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὡσαύτως οἱ θεολόγοι τῆς Τυβίγγης ἐν ἔτει 1574 ἀπηυθύνθησαν ἐγγράφως πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίαν τὸν Β', ζητοῦντες νὰ πείσωσιν αὐτόν, ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς δὲν καταπολεμεῖ τὴν ἀρχαιοτάτην διδασκαλίαν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ τὰς κακοδοξίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου δύναται νὰ ὑφίσταται πνευματικὴ ἐνότης καὶ κοινωνία μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν. Ὁ Ἱερεμίας ἀπήντησε καταλλήλως, ὅτι οὐδέμια δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐνότης καὶ κοινωνία, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται δυσθεώρητον μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν χάσμα. Τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν τοῦ Πατριάρχου προσεπάθησαν διάφοροι προτεστάνται θεολόγοι ν' ἀναιρέσωσιν ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (1621) ἀνευρέθησαν αἱ μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν σχέσεις. Ὅντως ὁ Πατριάρχης οὗτος συνεδέετο φιλικώτατα πρὸς τοὺς προτεστάντας, διότι

μόνον τοιουτοτρόπως ἤλπιζε νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰς καταχθονίους ἐνεργείας τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Εἶναι δὲ γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ὅτι ὁ Λούκαρις κατηγορήθη διὰ τοῦτο ὡς φρονῶν τὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ· εἶναι δ' ἄλλως τε βέβαιον, ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη εἶναι ἔργον τῶν μισούντων τὸν Λούκαριν Ἰησουϊτῶν.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους εἰς πλείστας ὄσας περιστάσεις οἱ προτεστάνται ἐδειξαν φιλικωτάτας διαθέσεις πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἀγγλικανοί, οἵτινες ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς προτεστάντας προσεγγίζουσι τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐνεκα τῶν φιλικωτάτων τούτων διαθέσεων τῶν Ἀγγλικανῶν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ὁ Γ' ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1869 ἐγκύκλιον γράμμα, δι' οὗ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἱερεῖς νὰ συνοδεύωσι τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀποθνήσκοντας Ἀγγλικανούς.

Αἱ μετὰξὺ ὀρθοδόξων καὶ προτεσταντῶν σχέσεις ἐξετραχύνθησαν οὐκ ὀλίγον, ὅτε προτεστάνται Ἱεραπόστολοι προσεπάθουν νὰ προσηλυτίσωσι τοὺς ἀνατολικούς.

35. Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ἐπι Τουρκοκρατίας ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ τὰ προνόμια.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (29 Μαΐου 1453), ὁ Μωάμεθ ὁ κατακτητῆς, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἐξερεθίσῃ περισσότερο ἀκόμη τοὺς κατακτηθέντας, προσβάλλων καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις των, ἐσκέφθη νὰ περιποιηθῇ τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο διέταξε νὰ χειροτονηθῇ μετὰ τῆς συνήθους πομπῆς εἰς οἰκουμενικὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἐκ τῶν λογιωτέρων τοῦ Ἔθνους Γεώργιος ὁ Σχολάριος, καὶ ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγάλων τιμῶν· διὰ βερατίου δὲ, δηλαδὴ διὰ διατάγματος, ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ὠρισμένα προνόμια, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος ἐλάμβανε τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ τῶν μοναστηρίων· ἐπετρέπετο πρὸς τούτοις δι' αὐτῶν ἡ ἐλευθέρῃ κατοχῇ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν των, ἀπηγορεύετο ὁμως ἡ ἴδρουσις νέων, ἐπίσης ἀπηγορεύετο ὁ διὰ τῆς βίας ἐξισλαμισμός, ὁ δὲ κλήρος καθίστατο ἀφορολόγητος· ὁ πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐθνάρχης, ἦτοι ἀνώτατος ἄρχων ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ αὐθαίρεσις τῶν Τούρκων κατεπάτησε πολλάκις τὰ προνόμια ταῦτα καὶ ταχέως πλείστοι ναοὶ μετεβλήθησαν εἰς τζαμιά, μυριάδες δὲ Χριστια-

νων διὰ τῆς βίας ἐξισλαμίσθησαν καὶ μάλιστα παιδιά κατατασσόμενα ἀναγκαστικῶς μέχρι τοῦ 1638 εἰς τὸ τάγμα τῶν Γενιτσάρων, ἐν γένει δ' οἱ Χριστιανοὶ ὑφίσταντο τὰ πάνθαινα. Ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔχει περὶ ἑαυτὸν σύνοδον, ἀποτελουμένην ἀπὸ τοῦ 1860 ἐκ δώδεκα Μητροπολιτῶν διαδοχικῶς καὶ μετ' αὐτῆς ἀποφασίζει διὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα· ἰδρῦθη δὲ καὶ τὸ μικτὸν συμβούλιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, διὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ συγχρόνως, (γάμοι, διαζύγια, κληρονομία, παιδεία κλπ.).

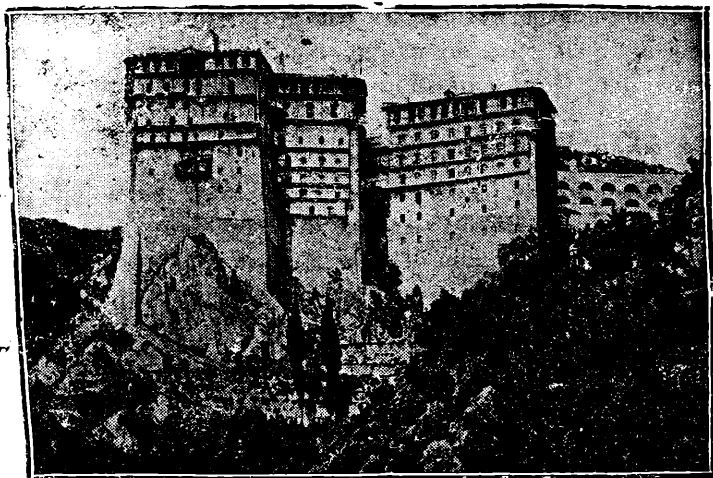
36. Τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν δουλείαν φύλακες τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ Ὀρησκείας.

Ὁ πνευματικὸς βίος εὐρίσκεται πάντοτε εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν ἑνὸς ἔθνους καὶ μόνον ἐκεῖ ἔνθα αὕτη (ἡ κοινωνικὴ κατάσταση) ἀκμάζει δύναται καὶ οὗτος νὰ προοδεύσῃ· ἦτο λοιπὸν φυσικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὅτε τὸ ἔθνος ἐπιέζετο καὶ ἐστερεῖτο τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως, νὰ εὐρίσκεται καὶ ὁ πνευματικὸς βίος ἐν πικρακμῇ. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ παιδεία οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἔντελῶς ἐκ τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὰς ζοφερωτέρας ἡμέρας τῆς δουλείας. Τὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἐσέβοντο ὀπωσδήποτε οἱ Τοῦρκοι, κατέστησαν οἱ φύλακες τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ τῆς Ὀρησκείας καὶ ἐκεῖθεν προήρχοντο οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἰδρύνουν ἀπανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς χώρας ἑλληνικὰς σχολὰς, ἐνθα ἐτηρεῖτο ἄσβεστος ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα ἀγάπη, μέχρις οἷου τέλος εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας Λαύρας ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ἠυλόγησε κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὸ λάβαρον, ἦτοι τὴν σημαίαν τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους.

37. Ἡ διοικήσις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου κράτους μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ.

Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἑλλάδος ὑπήγοντο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως· ἀφ' οἷτου ὁμως μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἡ Ἑλλὰς ἔγινε ἀνεξάρτητον κράτος ἐδικαιούτο νὰ ἔχη καὶ Ἐκκλησίαν διοικητικῶς ἀνεξάρτητον πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο, τὸ 1833, συνῆλθον εἰς Ναύπλιον, τὴν τότε πρωτεύουσαν, οἱ ἐπίσκοποι τοῦ κράτους, καὶ ἀνεκέρησαν τὴν

Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος δογματικῶς μὲν ἠνωμένημετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάσης ἄλλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διοικητικῶς δὲ αὐτοκέφαλον, ἤτοι μόνην διοικοῦσαν τὰ πράγματα αὐτῆς, ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ὁ Πατριάρχης ἀνεγνώρισε βραδύτερον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, εἶναι Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία

Ἡ ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει Ἱερὰ μονὴ Σίμωνος Πέτρα

ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς σεβ. Μητροπολίτας τῆς Ἑλλάδος μὲ πρόεδρον τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Τὴν σύνοδον ταύτην τῆς Ἱεραρχίας ἐκπροσωπεῖ διαρκῶς ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀπαρτίζεται ὑπὸ 8 Μητροπολιτῶν ὡς συνέδρων προσκαλουμένων ἐκ περιτροπῆς καὶ κατὰ τὴν τάξιν τῶν πρεσβειῶν τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου δὲν ἔχουν ἰσχύν, ἐὰν δὲν τὰς ὑπογράψῃ ὁ παριστάμενος κατὰ τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς, ἄνευ ψήφου, ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτείας, ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐκλέγει τοὺς ἐπισκόπους, ἔχει τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναστηρίων, ἐπιτηρεῖ διὰ τὴν τήρησιν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ διὰ τὴν ἀρμόζουσαν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν.

Ἦδη πρὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας εἶχε κηρυχθῆ αὐτοκέφαλος, κατὰ δὲ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἐκηρύχθησαν αὐτοκέφαλοι αἱ ἔκκλησiai τῆς Σεργίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, ὡς καὶ τῶν ἐν Αὐστροουγγαρία ὀρθοδόξων. Ἡ δὲ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ δὲν ἤρκειτο νὰ περιορισθῆ εἰς τὴν αὐτόνομον Βουλγαρίαν, ἀλλ' ἐζήτει νὰ ἔχη ἰδίους ἐπισκόπους καὶ εἰς χώρας ὑπαγομένας τότε ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἔνθα ὑπῆρχον ἤδη Ἕλληνες ἐπίσκοποι, ἀπεκηρύχθη διὰ συνόδου συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει (1873) ὑπὸ τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, ὡς σχισματικῆ, καὶ ἔκτοτε ἰδρύθη ἀνεξάρτητος Βουλγαρικὴ ἑξαρχία με ἔδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

38. Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς αἰῶνας εὐρίσκετο εἰς μεγάλην ἀκμὴν, ἤρχισε ταχέως νὰ καταπίπτῃ, ἰδίως ἀφότου οἱ Ἄραβες κατακτήσαντες τὴν Αἴγυπτον ἔμειναν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κύριοι αὐτῆς (640—1254). Οἱ Χριστιανοὶ ὑφίσταντο πολλάκις φοβεροὺς διωγμούς, καὶ μόνον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ ἔτους 643 ἐξισλαμίσθησαν διὰ τῆς βίας 40.000 ἐξ αὐτῶν. Οἱ διωγμοὶ ἐξηκολούθησαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ κυριαρχίας τῶν Μαμελούκων (1253—1517) καὶ τῶν Τούρκων (ἀπὸ τοῦ 1517), καὶ οὕτω μυριάδες Χριστιανῶν ἐξισλαμίσθησαν, σήμερον δὲ ἀπέμειναν Ὀρθόδοξοι εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον περὶ τὰς 150 χιλιάδας. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας φέρει τιμητικῶς τὸν τίτλον Πάπα καὶ τρισκαίδεκάτου τῶν ἀποστόλων, προσφωνεῖται δὲ Μακαριώτατος.

Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ὑπέστη ἐπίσης δεινοπαθήματα, ὁποῖα καὶ τὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ σήμερον ἔτι ἔχει νὰ παλαίσῃ πρὸς τὰς λυσσώδεις προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας Δυτικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων καὶ τὰς βλέψεις τῶν Ἀράβων. Οἱ Ὀρθόδοξοι, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, εἶναι 200 χιλιάδες περίπου. Καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ἔνεκα τῶν αὐτῶν λόγων παρήκμασεν.

Οἱ πατριάρχαι οὗτοι ἔχουν περὶ ἑαυτοὺς σύνοδον ἀνωτέρων κληρικῶν, διοικοῦν δὲ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῶν περιφερείας ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, καὶ ἔρχονται εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Πύλης διὰ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

---

1)	'Η ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος	Σελ. 3
2)	'Η πρώτη χριστιανικὴ Ἐκκλησία· ὁ βίος τῶν πρώτων Χριστιανῶν· ἐκλογὴ διακόνων· ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος· ὁ Φίλιππος	» 5
3)	'Ο Παῦλος· αἱ σπουδαί του· ὁ Παῦλος ἀπὸ σφοδροτάτου διώκτου καθίσταται θερμότατος κηρὺς τῆς νέας θρησκείας· ὁ Παῦλος κηρῦται τὸ εὐαγγέλιον ἐν Συρίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κύπρῳ· ἱδρύσας Ἐκκλησιῶν	» 6
4)	'Ο Παῦλος ἱδρῦει ἐν Φιλίπποις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Βερροίᾳ Ἐκκλησίας	» 8
5)	'Ο Παῦλος ἐν Ἀθήναις κηρῦται περὶ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ· Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης	» 9
6)	'Ο Παῦλος ἐν Κορίνθῳ ἱδρῦει Ἐκκλησίαν	» 10
7)	'Ο Παῦλος ἐπιστρέφει εἰς Ἱερουσαλὴμ, συλλαμβάνεται καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ρώμην· τελευτῇ τοῦ Παύλου	» 11
8)	'Ο ἀπόστολος Πέτρος	» 12
9)	'Ο ἀπόστολος Ἀνδρέας	» 13
10)	'Ο εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς	» 13
11)	Οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι	» 14
12)	'Οργανισμὸς τῶν πρώτων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διοικήσεις αὐτῶν· διάκονοι, πρεσβύτεροι, ἐπίσκοποι, ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι	» 15
13)	'Αποστολικά· Ἐκκλησίαι, σχέσεις αὐτῶν	» 16
14)	Διωγμοὶ Χριστιανῶν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων· Μάρτυρες τῆς νέας θρησκείας· ὁ ἅγιος Δημήτριος· ὁ ἅγιος Γεώργιος	» 17
15)	'Η αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων συντελεῖ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ στερέωσιν τῆς νέας πίστεως τοῦ Χριστιανισμοῦ	» 18

16)	Περὶ τοῦ ἁγίου Δημητρίου	Σελ 20
17)	Περὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου	» 25
18)	Περὶ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου	» 26
19)	Ὁ Ἄρειος καὶ ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος	» 29
20)	Ὁ μέγας Ἀθανάσιος	» 31
21)	Ὁ Ἰουλιανὸς πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ	» 32
22)	Ὁ μέγας Βασίλειος	» 32
23)	Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς	» 34
24)	Θεοδόσιος ὁ μέγας	» 35
25)	Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	» 36
26)	Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.	» 38
27)	Ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος καὶ ὁ ἀκάθιστος ὕ- μνος ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ	» 42
28)	Πολιορκία Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ Περσῶν	» 44
29)	Οἱ ἀσκηταὶ ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ὁ μοναχικὸς βίος	» 45
30)	Οἱ εἰκονομάχοι ἡ Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας	» 47
31)	Ὁ Φώτιος αἱ σχέσεις τῶν παπῶν καὶ τὸ σχίσμα ἐκχριστιανισμὸς τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων	» 49
32)	Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρυθμίσις ἐν τῇ Δύσει ὁ Λούθηρος αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Διαμαρτυρομένων.	» 52
33)	Ἡ παιδεία, τὸ ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα, ἡ λα- τρεία καὶ τὰ ἦθη παρὰ τοῖς προτεστάνταις.	» 54
34)	Εἰς ποίας σχέσεις ἦλθον οἱ προτεστάνται πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.	» 56
35)	Ἡ Διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.	» 57
36)	Τὰ μοναστήρια κατὰ τὴν δουλείαν φύλακες τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ Θρησκείας.	» 58
37)	Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου κρά- τους μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ.	» 58
38)	Τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα	» 60

